

FEJEZETEK A BÍRÓI HIVATÁS TÖRTÉNETÉBŐL
(1890 – 1938)

SCHLACHTA BOGLÁRKA LILLA
joghallgató (KRE ÁJK)

1.

Az OTDK dolgozat tárgya és a feldolgozás módszertana

Jelen tanulmány célja, hogy bepillantást nyújtson a bírói hivatás fejlődésének egy fontos területébe, a bírói szolgálati viszony dualizmus-kori és a Horthy korszak részidőszakát érintő történetébe. A tárgyalandó korszak kezdő dátuma 1890, ugyanis Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter időszakában kezdődtek a – tárgyunkat érintő – polgárosító bírósági reformok, míg az áttekintés záró éve 1938, a hazai bírósági szervezetet jelentősen módosító területvisszacsatolások, egyben a bírói hivatást érintő rendkívüli szabályozások kezdete.

A bíró az igazságszolgáltatás csúcsán helyezkedik el, bírói státuszt betölteni olyan méltóságteljes szerepet jelent, amely nem csupán az adott jogvita rendezését szolgálja, hanem a társadalom számára is iránymutatást nyújt. Ennek ellenére a bírói hivatás magyarországi fejlődéstörténete – számomra meglepő módon – a tudományos szakirodalomban kevésbé feldolgozott és e témakörben még jelentős mennyiségű feltáratlan levéltári források állnak rendelkezésünkre.¹

A választott témakör áttekintése során az eddigi szakirodalomhoz képest új szempontokat kerestem és ezekhez feldolgozatlan primer forrásokat igyekeztem gyűjteni és szöveggé formálni. Ezen az úton jutottam el a Budapest Fővárosa Levéltárába (a továbbiakban: BFL), ahol igyekeztem olyan levéltári fondokat vizsgálni, amelyeket a hivatástörténeti és jogi szakirodalom még nem dolgozott fel. A kutatás során 2,7 irattári folyóméternyi anyagot dolgoztam fel, valamint több mint 380 felvételt készítettem a primer forrásokról. A levéltári források között főként az ítéldbírák személyi anyagait vizsgáltam, amelyeken belül a bírói tevékenységet minősítő egykorú táblázatok is szerepeltek. Ezen felül a Magyar Királyi Büntető Törvényszék személyzetéről készült kézzjegyzéket² is kutattam, amely 1052 ítélezésben közreműködő alkalmazott – történetileg releváns – adatait tartalmazza. A rendkívül fontos és feldolgozatlan adatokat, minősítő megállapításokat diagramok segítségével szemléltettem. A legtöbb levéltári forrást a bírák fegyelmi ügyeiről tártam fel és elemeztem. A fegyelmi ügyeket tartalmazó fondokból nem csupán a bírákkal szemben indult fegyelmi ügyek ismerhetők meg, hanem a bíróság segédszemélyzetével és a bírósági végrehajtókkal szemben keletkezett fegyelmi eljárások is. Ezért az iratok közül először a bírákra vonatkozó fegyelmi ügyeket

¹ A kutatómunkámat 2019-ben kezdtem meg, melynek eredményeképpen született a 2019. évi Mailáth György Tudományos Pályázatra az *Adalékok a bírói hivatás történetéhez* című pályamunkám. SCHLACHTA Boglárka Lilla: *Adalékok a bírói hivatás történetéhez*. Mailáth György Tudományos Pályázat 2019, Díjazott dolgozatok, Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 2019, 817-857.

² A kézzjegyzéket dr. Sarusi Kiss Béla főosztályvezető-főlevéltáros, valamint dr. Nagy Sándor főosztályvezető helyettes készítette a Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL) VII.5.a. jelzetű elnöki iratok alapján. Ezúton is köszönöm, hogy a rendkívüli helyzetben is segítették a levéltári kutatásomat.

gyűjtöttem ki, majd a kiszűrt levéltári információk alapján a fegyelmi ügyeket az elkövetési magatartások (tényállások) szerint csoportosítottam.

2.

A bírák nyilvántartása

2.1. A bírák személyi táblázatai és minősítése

A fővárosi levéltárában feltárt anyagokat olyan szempontok alapján igyekeztem kiválasztani, amelyek hozzájárulnak a bírói hivatástörténet eddig kevésbé ismert részleteinek bemutatásához. A dolgozat jelen fejezetében a bírák személyi táblázatait és minősítési nyilvántartásait ismertetem.³

Szilágyi Dezső átfogó igazságszolgáltatási reformjainak eredményeképpen⁴ a bírák személyi táblázatait az 1891-ben megalkotott általános bírói ügyviteli szabályzat, vagyis a 4291/1891. I.M.E. rendelet szabályozta. A személyi táblázatról az általános bírói ügyviteli szabályzat 27. §-a rendelkezett. Eszerint:

„Minden ítélőbíró és bírósági hivatalnok köteles hivatalba lépése alkalmával személyi táblázatát a vonatkozó rovatok kitöltésével két példányban kiállítani és azokat a hivatkozott okiratok csatolása mellett az illető bíróság elnökének, ha pedig járásbíróhoz neveztetett ki, azon törvényszék elnökének átadni, a melynek kerületébe a járásbíróhoz tartozik. Az elnök a beadott táblázat minden tételét a bemutatott okiratokkal egybeveti, ehhez képest a táblázatot vagy hitelesíti, vagy a kinevezettet új táblázat készítésére utasítja és a hitelesített táblázat egyik példányát hivatala számára megtartja, a másik példányt az igazságügyministerhez felterjeszti, az okiratokat pedig az illetőnek visszaadja.”⁵

A személyi táblázatokban nyilvántartott adatok, nem voltak maradéktalanul megismerhetők a bírák számára. Nem tekinthetjük véletlennek, hogy az érintettek a korabeli szaklapokban adtak hangot elégedetlenségüknek. Ezek egyike szerint:

„A nyilvánosság színe előtt kérde-e karunkból valaki, hogy hát micsoda is tulajdonképpen az a bírói függetlenség? Hányféle törvény nyirbálta meg és hány rendelet, egészen a személyi táblázatig? Beszélünk-e arról, hogy a személyi táblázatot, ezt a néhány rubrikás papírlapot minő mystikus titok leple borítja? Ez sokszor a kegyhajhászok lelépő jegye lehet, ha lelkiismeretlen főnökök kezelik és polypja a valódi független bírónak, akárhogy megfelelt kötelességének. A mesterségesen előidézett setétségben nem látjuk a hydrát. De fájdalmas

³ A felhasznált források: BFL VII.1.a. 868; BFL VII.1.a. 869; BFL VII.1.a. 878; BFL VII.1.a. 879; BFL VII.5.a. 37; BFL VII.5.a. 38.

⁴ ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890-1900). Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék.* Szeged, 2006. 167-169.; STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története.* Multiplex Media-Debrecen U.P. Debrecen, 1998. 126-132.; BALOGH Judit: *Fejezetek a Hajdúszoboszlói Királyi Járásbíróház szervezés- és ítéletstörténetéből.* In: MEGYER-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A jogszolgáltatás története Hajdúszoboszlón.* Debreceni Törvényszék. Debrecen, 2019. 55-69.

⁵ MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai. Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás.* Budapest, 1900. 37.

szorításától néha egész életen át nem tudunk szabadulni. A bakának is van személyi táblázata, a fináncnak is van, a zsandárnak is van, és így tovább. De csak a bíró személyi táblázatába lehet büntetlenül sőt felelősségrevonás nélkül beírni esetleg olyan valótlan-ságot, mely előléptetését gátolja. Mert a független bíró sorsa felett döntő rubrikák, a liberális aerában, autokrátikus, hogy ne mondjuk despotikus rendszer szerint kezeltetnek.”⁶

Egy másik forrás hangsúlyosabban utal a nyilvánosság kizárásának veszélyeire.

„A titkos minősítés veszedelme nem agyrém, nem falra festett ördög, hanem élő hus- és vérből való szörnyeteg. Ott grasszál a bíró háta mögött. Ott vigyorog az elnöki irodákban és szedi áldozatait. Ezek az áldozatok a közélet hanyatlásának a mártírjai. Ezek az áldozatok a bürokratizmus tulhajtásának a halottja, vérük elégtételért eseng az igazság Istenasszonyához, mégsem akarja őket senkisé meglátni és jajszavaik süket fülekre találnak. Ilyen igazságtalanságot jogállam meg nem tűrhet! Annak orvoslása minden faktornak kötelessége.”⁷

A bírák minősítését szolgáló személyi táblázatoknak az alábbi, összesen 13 rovata volt:

1. Születési hely és idő
2. Vallás
3. Családi állapot
4. Viselt állás a katonaságnál
5. Elméleti képzettség
6. Nyelvismeret
- 7.-8. Államhivatalba lépés előtti foglalkozás
9. Rendkívüli szolgálatok
10. Kitüntetések
11. Címek és méltóságok
12. Aláírások

Az utolsó rovat, pedig ahogyan Gál Lajos sátoraljaújhelyi bíró fogalmazott 1904. október 9-én a *Jog* című folyóiratban: „A 13. rovat – nem hiába 13-as – a legszerencsétlenebb. Mert a hivatali jegyzetek gyűjtőnév alá jön bele a bírónak a minősítése.”⁸ A hivatali jegyzéken belül a következő négy szempont alapján minősítették a bírákat: képzettség, ítélőképesség, felfogás, szorgalom.

A kutatás során döntően jeles minősítéseket olvastam, ritkán fordult elő, hogy a bíróság vezetői jó minősítést és emellett gyenge ítélőképességet és felfogást állapítottak meg. Az ügyviteli szabályok változása folytán a minősítéseket 1-4-ig értékelték, az 1-es volt a legkiválóbb minősítés.

⁶ Ismeretlen szerző: Az uniformis. *A Jog*, 1897. január 17., 16. évf. 3. szám, 1.

⁷ GÁL Lajos: Bírák titkos minősítése. *A Jog*, 1904. október 9., 23. évf. 41. szám, 1.

⁸ uo. 1.

Az ügyviteli szabályok későbbi változása folytán a minősítés egyéb szempontokra is kiterjedt: jogismeret, magatartás, bánásmód a felekkel, vezető állásra alkalmasság.

A bírák titkos minősítésének⁹ kritikáját olvashatjuk Vaikó Pálnak, a budapesti királyi törvényszék bírójának tollából az *Ügyvédek Lapja* 1904. augusztus 6. számában:

„[N]agy titokzatossággal őrizik meg a bírónak egyes foggyatkozásait s vele szemben csak azt tárják fel, ha keveset dolgozott; de hogy az elintézett ügyeknél a bíró általában milyen hiányokban szenvedett, p. o. a tényállást felületességből kifolyóan helytelenül állapítja meg, továbbá a jogi kérdés eldöntésénél a képzettségét hiányosság jellemzi, az vele nem közöltetik, holott a felügyeleti hatóságoknak eminens érdeke és a bíró javára szolgálna, ha a továbbképzésre, az alapos, lelkiismeretes munkára serkentetnék az által, ha tudomására hozatnának olyan hibái, a melyek kiküszöbölhetőeknek látszanak.”¹⁰

2.2. A Budapesti Királyi Büntető Törvényszék bírói személyzete

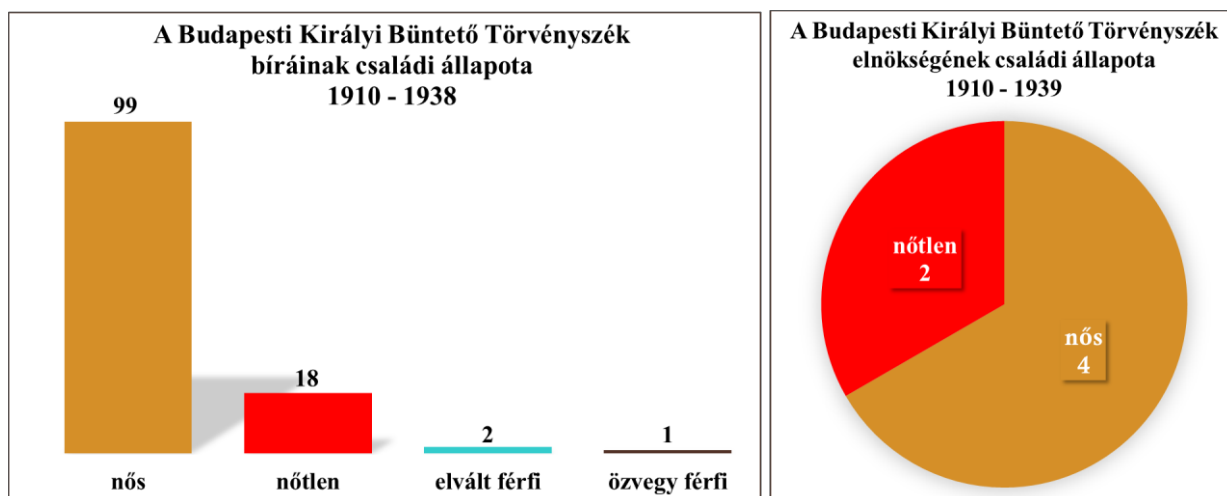
A következőkben az 1895. évi XLIV. törvénycikk által létrejött Budapesti Királyi Büntető Törvényszék bíráiról nyilvántartott adatokba kínálok betekintést. Az elemzés a fővárosi levéltárban feltárt Budapesti Királyi Büntető Törvényszék személyzetéről készült kéjjegyzék általam feldolgozott adatai alapján készült. A jegyzék összesen 1052 személy adatait tartalmazza 1910 és 1950 között. Mivel az alapul szolgáló összeállítás a teljes bírósági személyzet adatait rögzíti, ezért először a bírói hivatali státuszt betöltött személyeket, valamint a hivatali státusz időtartamát kellett kigyűjtenem. Eszerint összesen 353 bíróról és 14 bírósági vezetőről ismerhető meg adat. A dolgozatomban megjelölt időszakban, vagyis 1938-ig 120 ítéőbíróról és hét vezető bíróról állnak rendelkezésre olyan információk, amelyek általános megállapításokra kínálnak lehetőséget.

Kutatásom során az ítéőbírák esetében a születési helyet, a vallási meggyőződést, valamint a családi állapotot gyűjtöttem ki. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a felsorolt szempontok alapján nem minden bíróról található teljeskörű adat. Különös, hogy a vallási meggyőződést (felekezeti hovatartozást) vizsgálva csupán 78 bíróról találtam tárgybeli információt.

⁹ MARSCHALKÓ János: A bírák minősítése. *Jogtudományi Közlöny*, 1904. 45. szám, 367-368.

¹⁰ VAIKÓ Pál: Az elsőfokú bírák minősítése. *Ügyvédek Lapja*, 1904. augusztus 6., 21. évf., 32. szám, 1.

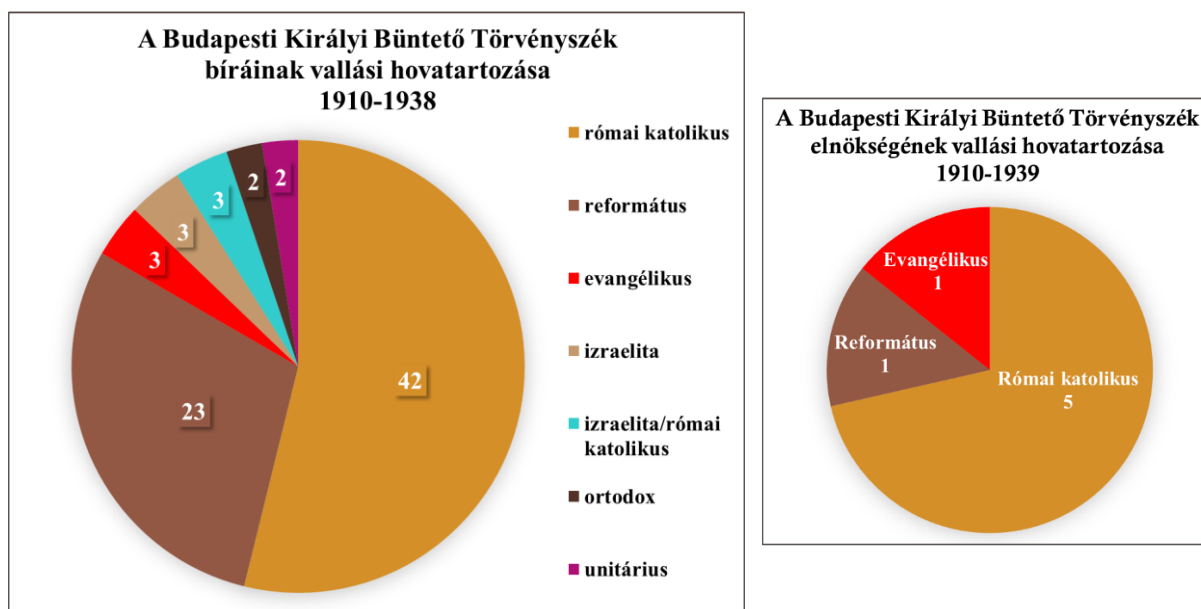
2.3. A Budapesti Királyi Büntető Törvényszék bírának családi állapota

(Szerk.: a Szerző)

Az oszlopdiagram alapját képező számsor teljes, mind a 120 bíró családi állapotát tükrözi. Jól látható, hogy az ítélkező bírák több mint 80 százaléka házasságban élt. A vizsgált adatok szerint a bírák 0,16 százaléka bontotta fel házasságát. Ezekből az adatokból látható, hogy a tárgyalt korszakban a házasság intézménye meghatározó szerepet töltött be. A vezető személyeknél a csekélyebb adathalmaz miatt eltolódtak az arányok, ebben a körben közel 60 százalékos a házasság aránya. Az összevetésből láthatjuk, hogy a vezetőknél a vizsgált időszakban a házasság felbontására nem került sor.

2.4. A Budapesti Királyi Büntető Törvényszék bírának vallási hovatartozása

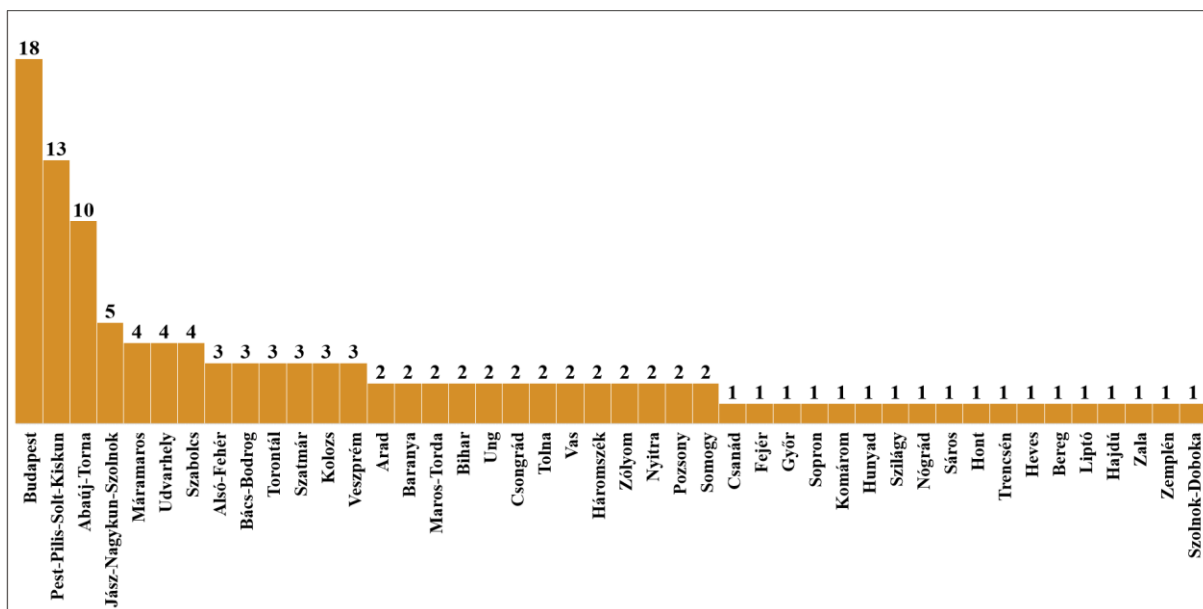

(Szerk.: a Szerző)

A bírák vallási meggyőződését tekintve, a kézjegyzékből gyűjtött 120 érintett közül összesen 78 bíróról rendelkezünk adattal. A kördiagram jól látható módon szemlélteti, hogy a bírák több mint fele vallotta magát katolikus vallásúnak. A többi honos vallást tekintve a református vallás

aránya kiemelkedő volt. A diagramon látható arányok, – bár ebben az esetben egy szűkebb mintavételről beszélünk – a vizsgált korszakban nagyjából megegyeznek az ország lakosságának vallási megoszlásával. Felekezeten kívüli ítélőbírót vagy bírósági vezetőt a korabeli nyilvántartás nem regisztrált.¹¹

2.5. A Budapesti Királyi Büntető Törvényszék bíráinak születési helye

(Szerk.: a Szerző)

A diagramban látható adatokat a korabeli vármegyék szerint rendszereztem. Az adatbázisban a bírák születési helye település szerint volt feltüntetve. Megkerestem, hogy az adott település mely vármegyéhez tartozik, majd ezt a felosztást a fenti ábrán oszlopdiaagram segítségével szemléltettem. Az adatsorokból kiderül, hogy a történelmi Magyarország 64 vármegyéjének több mint kétharmadából, vagyis 45 vármegyéből származó bírák ítélkeztek a Budapesti Királyi Büntető Törvényszéken. Az Osztrák-Magyar Monarchia birodalmi fővárosából, Bécsből egy ítélkező bíró származott.

Budapesten összesen 18, Erzsébetvárosban három, Lipótvárosban egy bíró született. Bár Budapest az akkori közigazgatási rendelkezések szerint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye székhelye volt, elemzésemben különálló egységként kezeltem. Az összegző adataim szerint a főváros kiemelt jelentőségű ítélkező fórumán a bírák csupán 15 százaléka volt budapesti születésű. Eszerint igazolható, hogy e nagy tekintélyű bíróság személyzetének kiválasztásakor nem érvényesült a főváros-centrikus szemlélet.

¹¹ Vö: HERGER Csabáné: *Polgári állam és egyházi autonómia a 19. században*. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest, 2010. 254.

Az alábbi kimutatásban településekre lebontva követhető a bírák születési helye.

Abaúj-Torna	Bodrogvécs	1
	Kassa	5
	Szepsi	1
	Szobránc	1
	Upor	1
Alsó-Fehér	Gyulafehérvár	1
	Nagyenyed	2
Arad	Arad	2
Bács-Bodrog	Baja	2
	Szabadka	1
Baranya	Pécs	2
Bereg	Nagybereg	1
Bihar	Margitta	1
	Szakadát	1
Budapest	Budapest	14
	Erzsébetváros	3
	Pest Lipótváros	1
Csanád	Magyarcsanak	1
Csongrád	Szeged	2
Fejér	Kisláng	1
Győr	Győr	1
Hajdú	Debrecen	1
Háromszék	Kézdivásárhely	1
	Sepsibesnyő	1
Heves	Eger	1
Hont	Szántó	1
Hunyad	Déva	1
Jász-Nagykun-Szolnok	Bánhalom	1
	Kisújszállás	1
	Kunhegyes	1
	Tiszaróff	1
	Túrkeve	1
Kolozs	Kolozsvár	3
Komárom	Révkomárom	1
Liptó	Rózsahegy	1
Máramaros	Máramarossziget	2
	Nagybánya	2
Maros-Torda	Marosvásárhely	1
	Ratosnya	1
Nógrád	Tolmács	1
Nyitra	Érsekújvár	1
	Szokolca	1
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	Abony	1
	Aszód	1
	Cegléd	1
	Dunavecse	1
	Ináncs	1
	Kecskemét	1
	Kiskunhalas	1
	Maglód	1
	Ócsa	3
Pozsony	Pest	1
	Szentendre	1
	Bazin	1
Sáros	Pozsony	1
	Girált	1
Somogy	Gige	1
	Nagybajom	1
Sopron	Felsőpulya	1
Szabolcs	Nagyhalász	1
	Nyíregyháza	2
	Sényő	1
Szatmár	Nagykároly	1
	Porcsalma	1
	Szakásfalva	1
Szilágys	Szilágysomlyó	1
Szolnok-Doboka	Dés	1
Tolna	Bátaszék	1
	Dunaföldvár	1
Torontál	Nagybecskerek	1
	Szerbkeresztúr	1
	Törökkanizsa	1
Trencsén	Szucsány	1
Udvarhely	Bögöz	1
	Oklánd	1
	Székelyudvarhely	2
Ung	Jósza	1
	Nagyberezna	1
Vas	Baltavár	1
	Ókörtvélyes	1
Veszprém	Pápa	1
	Papkeszi	1
	Várpalota	1
Zala	Zalaegerszeg	1
Zemplén	Tálya	1
Zólyom	Breznóbánya	1
	Mihálytelek	1

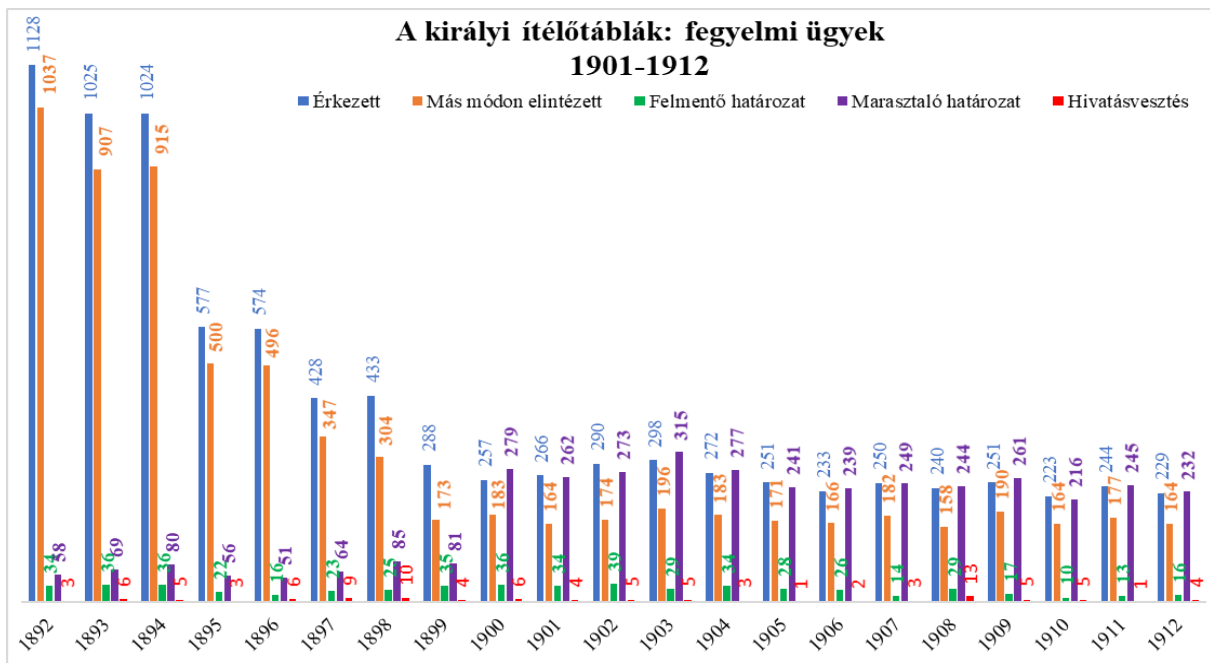
(Szerk.: a Szerző)

3. A bírák fegyelmi ügyei

3.1. A fegyelmi ügyek országos áttekintése

A bírák fegyelmi ügyeit kezdetben az 1871. évi VIII. törvénycikk szabályozta, később az alaprendelkezések egy részét az 1936. évi III. törvénycikk módosította.¹²

Az 1890-es nagy bírósági szervezeti reform során az ítélőtábláknál fegyelmi bíróság alakult. Hatáskörébe az első fokú bíróságok bírái, ügyészei, alügyészei, továbbá az ítélőtábla segéd- és kezelőszemélyzete tartozott. A bíróság az ítélőtábla elnöke, illetve a rangban legidősebb tanácselnök vezetése alatt álló öttagú tanácsban döntött. Az alábbi táblázatban összefoglaltam az ítélőtáblák elé kerülő ügyek számszerűsíthető adatait. Látható, hogy az igazságügyi kormányzat rendteremtő szándéka a fegyelmi hatáskör ítélőtáblai elnökökre delegálása terén eredményes volt, hiszen a bevezetés utáni években a fegyelmi ügyek száma jelentősen megnövekedett a korábbi időszakhoz képest.

(Szerk.: a Szerző)¹³

Az 1871. VIII. tc.20. §-a alapján indult meg egy bíróval szemben fegyelmi eljárás. Eszerint:

„Fegyelmi vétséget követ el s a jelen fejezet szabályai szerint büntetendő azon bíró vagy bírósági hivatalnok: a) ki hivatali kötelességét vétkenesen, de nem azon bűnös célból szegi meg,

¹² GÜNTHER Antal: A bírák felelőssége és fegyelme. *Jogtudományi Közlöny*, 1881. 46. szám 373-375.; MÉRAY Frigyes: Az ügyvédek és bírák felelőssége általában. *Ügyvédek Lapja*, 1905. 22. évf. 2. szám 2-3.; PATYI Zsófia: A bírák fegyelmi felelősségének bő évszázados alakulása I. (1868-1954). *Forum. Publicationes doctorandorum juridicorum*, 2016, 6. évf. 147-164.; BÓDINÉ Beliznay Kinga: *Történetek a bírói felelősség köréből*. In: GOSZTONYI Gergely-RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): *Jogtörténeti Parerga II*. ELTE-Eötvös Kiadó. Budapest, 2018. 61-62.

¹³ A diagram a Statisztikai Évkönyv 1898 -1912. A) A minisztériumok működése. M. kir. igazságügyminisztérium. hivatalos adatainak kiszűrésével és összegzésével készült.

hogy ez által magának vagy másnak illetéktelen hasznot szerezzen, vagy valakinek jogtalan kárt okozzon; b) ki botrányos magaviselete miatt tiszteletre s bizalomra méltatlanná válik.”¹⁴

A törvénycikk 61. §-a alapján, ha egy bíróval szemben bűnvádi eljárás indult, akkor akár a fegyelmi eljárás közben, akár a bűnvádi eljárás alatt, az illető bíróság köteles volt az eljárás befejeztével az összes iratot a fegyelmi bírósághoz áttenni. Ez vonatkozott arra az esetre is, ha a vádlottat felmentették. Amennyiben a vádlott bűnösnek bizonyult, azonban hivatalvesztésre nem ítélték, akkor a vádlott további kihallgatása nélkül, az ellene megindítandó vagy folyamatban lévő fegyelmi eljárás iránt azonnal intézkedni kellett. Abban az esetben, ha a vádlott a büntető perben ártatlannak bizonyult, illetve csak kihágás miatt ítélték büntetésre, akkor a fegyelmi bíróság a közvádló meghallgatása után a törvény 39. §-a értelmében először a fegyelmi eljárás megindításáról vagy mellőzéséről hozott határozatot.¹⁵

Az általam vizsgált fegyelmi eljárásokat – elvi jelentőségük és előfordulási gyakoriságuk alapján – négy csoportra bontottam: a Tanácsköztársasággal összefüggő fegyelmi ügyek, a hivatali vétség tényállása, a botrányos magaviselet tényállása és a büntetőper miatt indult fegyelmi ügyek. A következőkben a levéltári forrásokból megismerhető – a fenti csoportosításnak megfelelő, fontosabb és jellemzőnek tartott – fegyelmi ügyek tényállásait, eljárási rendjét és eredményeit ismertetem.¹⁶

¹⁴ A bírói gyakorlatot orientáló legfontosabb szakmunka SÓLYOM Andor: *Fegyelmi jog az igazságügyi szakban* (Budapest, 1901) című műve volt.

¹⁵ SZÉPLAKI László: *A bírák fegyelmi felelőssége a XIX. és a XX. század fordulóján a Győri Királyi Ítéltábla mint első fokú fegyelmi hatóság döntéseinek tükrében*. In: Tanulmányok a győri felsőbbbíráskodás történetéből a XIX-XX. század fordulóján. Győri Ítéltábla, 2019. 69-76.

¹⁶ A feltárt szöveg fontos részeit betűhíven közlöm, mert a korabeli fegyelmi határozatok eredeti szövegei jól tükrözik történelmünk ezen időszakának jogászai gondolkodásmódját, érvelési technikáját és hivatali stílusát.

3.2. A Tanácsköztársasággal összefüggő fegyelmi ügyek

A Budapesti Ítéltábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1920. január 19-én kelt határozata alapján mellőzte a fegyelmi eljárás megindítását Boda Géza kaposvári bíróval szemben. Az indokolásból a következő tényállás ismerhető meg. Boda Géza kaposvári törvényszéki bíró a Tanácsköztársaság idején nem sokkal a tanácskormány lemondása előtt a kaposvári forradalmi törvényszéken a helyettes elnöki, a bűnügyeket likvidáló bizottságban pedig előadói pozíciót töltött be. Megbízatai során tanúsított magatartása miatt a kaposvári törvényszék elnöke és az igazoló bizottság elnöke indítványozta Boda Géza tevékenységének kivizsgálását.

A vizsgálat megállapította, hogy Boda Géza törvényszéki bírót a forradalmi törvényszék helyettes elnökévé, valamint a bűnügyek likvidáló bizottságának előadójává saját akarata, sőt tiltakozása ellenére nevezték ki. Magatartása mindkét megbízatásában kifogásolhatatlannak bizonyult. Kényszerek hatására a forradalmi törvényszék helyettes elnökeként mindössze két ügyben látta el elnöki tisztségét. Elnöki hatalmát azonban ezekben az ügyekben is a tanácsköztársaság törvényellenes rendeleteit megsértő vádlottak javára érvényesítette. Az egyik ügyben keresztülvitte a vádlott felmentését, a másik ügyben pedig sikeresen járt közben annak érdekében, hogy a vádlottat mindössze be nem hajtott pénzbüntetésre ítéljék. A vizsgálat továbbá megállapította, hogy a bepanaszolt bíró a bűnügyek megszüntetésébe egyáltalán nem avatkozott be, viszont sikeresen működött közre abban, hogy a bizottság által megszüntetett bűnügyek iratait megóvják a megsemmisítéstől.

A vizsgálat során megismert adatok semmiféle bizonyítékot nem szolgáltatnak arra, hogy a törvényszéki bíró híve lett volna a tanácsköztársaság rendszerének.

„A tanácsköztársaság szervei által neki juttatott tisztségek betöltése pedig egymagában különösen azonban a vizsgálat során igazolt körülményekre tekintettel sem a hivatali kötelességek vétkes megszegésének ismérveit nem meríti ki, sem pedig oly botrányos magatartásnak, mely őt a tiszteletre és bizalomra méltatlanná tenné nem minősíthető a közvádló főállamügyész a bevezető részben hivatkozott iratában a fegyelmi eljárás megindításának mellőzését indítványozta.

Ehhez képest - törvényes vád hiányában - a rendelkező rész értelmében kellett határozni.

A fegyelmi bíróság illetékessége, figyelemmel arra, hogy az eljárásra különben hivatott pécsi ítéltáblát működésében ellenséges megszállás akadályozza, a vád képviselője pedig alulírott fegyelmi bírósághoz fordult – a 4957/1919 M.E. számú rendelet 1. §-ának 1. bekezdésén alapszik.”¹⁷

A következő forrás Szmétán László budapesti királyi törvényszéki bíró aktája, akivel szemben a budapesti királyi ítéltábla 1920. április 17-én megszüntette a fegyelmi eljárást. A budapesti királyi főügyészség a bíró ellen fegyelmi eljárást és vizsgálatot rendelt el azért, mert bírói hatáskörét túllépve töltött be két tisztséget. 1919. április 30-tól május 14-ig a Mária Nostrai Országos Büntető Intézet vezetésével, 14-től pedig a budapesti királyi ítéltábla vezetésével

¹⁷ BFL. VII.1.b. 39. Fgy. 53/1919. Boda Géza.

bízták meg, ahol a Tanácsköztársaság megszűnéséig, augusztus 2-ig látta el hivatalát. Az indokolás szövege a következő.

„Ezek a megbízatásai arra feltevésre szolgáltatott okot, hogy panaszlott bíró a tanácskormány bizalmasa volt és hogy munkaerejének a tanácskormány szolgálatába bocsátásával a proletárdiktatura fennállását közvetve előmozdította.

A fegyelmi vizsgálat adataiból különösen panaszlott bíró védekezéséből, valamint a vizsgálat során kihallgatott dr. Róth Ferenc, dr. Andorffy Károly, dr. Vályi Sándor kir. ítélőtáblai tanácselnökök, dr. Oswald István kir. törvényszéki elnök, dr. Vincenti Gusztáv, dr. Rácz József, dr. Neudold Ferenc és dr. Benda Béla kir. törvényszéki bírák, Bernáth Elek kir. ítélőtábla főigazgató, dr. Schwatzl Ferenc ügyvéd és dr. Mándi Ede kir. törvényszéki tanácselnöknek egybehangzó vallomásaiból az állapítható meg, hogy dr. Szmétán László sohasem volt kommunista érdemű, sőt inkább a proletárdiktatura idejében is kifejezést adott azzal ellenkező érzületének és meggyőződésének s hogy a reá erőszakolt állásokra csak a dr. Balázs Emil előző barátsága folytán, de minden felajánkozás nélkül neveztetett ki s hogy a Mária Nostrai Országos Büntetőintézet vezetésétől mindenáron szabadulni igyekezett, a budapesti kir. ítélőtábla ideiglenes vezetői állásában pedig kifogástalanul a legszerényebben viselkedett. Sem az egyik, sem a másik állásában nem szolgálta a proletárdiktatura érdekeit.

A tanuvallomások szerint többször kijelentette, hogy nem tekinti magát az ítélőtábla vezetőjének, hanem csupán az elnöki iroda ideiglenes főnökének és kifejezést adott annak is, hogy ezt is csak kényszerűségből vállalta el.

Mindenkivel szemben szerényen, tisztességesen járt el, a bíráknak a lehetőség szerint kezükre járt, dr. Róth Ferenc kir. ítélőtáblai tanácselnököt az őt fenyegető lakás requirálás ügyében a legmesszebbmenő támogatásban részesítette, Bernáth Elek ítélőtáblai főigazgatót pedig arra utasította, hogy a tanácskormánynak azt a rendeletét, mely az elnöki letétben lévő kékpénznek fehérpénzre való kicserélését hagyta meg, hagyja figyelmen kívül s a cserét ne eszközölje.

Azonkívül – amint ez dr. Neuhold Ferenc tanuvallomásából kitűnik – a proletárdiktatura későbbi idejében a nagy kommunista dr. Blázs Emillel is éles ellentétbe került s mikor kommunista ellenes meggyőződését hangoztatta, dr. Balázs Emil durván reá támadt s akasztófával is fenyegette.

A fentiek szerint a közvádló kir. főügyész dr. Szmétán László terhére fegyelmi vétség tényálladékát megállapíthatónak nem találván, törvényes vád hiányában a fegyelmi eljárást megszüntetni kellett.”¹⁸

A budapesti királyi ítélőtábla 1920. június 7-én kelt határozatában, megszüntette a fegyelmi eljárást Debreczy Géza budapesti királyi törvényszéki bíróval szemben is. A tényállás szerint 1919 májusában Debreczy Géza két bírótársa előtt megnevezte Perényi Jenő bírótársát, hogy ő azt a nézetet vallja, hogy a proletárdiktatura alatt egyes bírókat „*boycott*” alá fogják helyezni. A vizsgálat tárgya az volt, hogy Debreczy Géza szándékosan nevezte-e meg mások előtt Perényi Jenőt.

„A beszélgetésnél jelen voltak kihallgatása előtt az a gyanú forgott fenn, hogy a panaszlott dr. Perényi Jenőt egy olyan hír szerzőjéül amely miatt a diktatura idejében most nevezettnek

¹⁸ BFL. VII.1.b. 39. Fgy. 1/1920. Szmétán László.

komoly baja támadhatott volna, két társa előtt, akik mindketten bizalmi állást töltöttek be, azért nevezte meg, hogy Perényinek kellemetlenséget okozzon vagy saját maga érdemeket szerezzen. Ez a gyanú eloszlott, mert megállapítást nyert, hogy Perényi a hirt csakugyan terjesztette, hogy abból titkot nem csinált, hogy arról a törvényszéken mindenki beszélt [...] mielőtt a panaszlott megnevezte volna s, hogy a sértett nevét csak többszöri faggatás után mondta meg.”¹⁹

A budapesti királyi ítélőtábla 1920. június 17-én szüntette meg a fegyelmi eljárást Fenes Ferenc budapesti királyi törvényszéki bíróval szemben, aki a Tanácsköztársaság idején a Magyar Királyi Curia vezető állását töltötte be. Az indokolás szövege az alábbi:

Az ügyészség a 2/1920-as számú határozattal a vádlottal szembeni fegyelmi eljárás megszüntetését indítványozta. Fenes Ferenc budapesti királyi törvényszéki bíró a Tanácsköztársaság egész ideje alatt az igazságügyi népbiztos megbízatásából a magyar királyi Curia vezetői tisztségét töltötte be. Semmilyen adatot nem találtak sem arra, hogy a bíró a kommunizmus híve lett volna, sem pedig azzal kapcsolatban, hogy a legfelsőbb bíróság vezetésére való kinevezése hátterében a tanácskormányhoz fűződő közeli kapcsolatai állhattak.

„Amennyiben ily kapcsolat tényleg fenforgott, ez annak felismerésén alapult, hogy a panaszlott bíró a kommunista eszmékkel legalább is rokonszenvezett. Az elrendelt vizsgálat során ez a gyanú megerősítést nem nyert.

A panaszlott azt adta elő, hogy az u.n. tanácskormány szerveihez semmiféle kapocs nem fűzte és a felsőbb bíróság vezetői állásánál valószínűleg azért esett rá a választás, mert az ugynevezett köztársaság idejében felállított lakásügyi bizottságok egyikének elnöki állását állítólag megfelelően töltötte be, Állítása szerint a kirendelés kellemetlenül érintette s attól szabadulni törekedett, dr. Láday István azonban, a kihez ily irányu kéréssel fordult, forradalmi törvényszékkel fenyegette meg s így az akkori terror hatása alatt a megbízás visszautasítása módjában nem állt. [...]

A m. kir. Curia másodelnökének a budapesti törvényszék elnökéhez intézett átirata, továbbá dr. Vargha Ferenc, dr. Szlavek Ferenc, dr. Szeőke István, dr. Magyar István, dr. Mendelényi László és dr. Beuss Olivér tanuk vallomása szerint a panaszlott állásának elfoglalásakor a legnagyobb szerénységgel viselkedett s ezt a magatartását mindvégig megőrizte. A Curia biráinak az őket megillető címzést adta meg. Valahányszor ülésre hívta össze őket, soha sem ült be az elnöki székbe, hanem az elnöki emelvény előtt állt meg. Soha sem tett oly kijelentést, amely őt a kommunista eszmék hívének mutatta volna, sőt ellenkezőleg minden szavában az akkori rendszer elítélését lehetett felismerni. A bírák minden kérését teljesíteni iparkodott, a hol csak tehette, segítségükre volt s a mikor dr. Szlavek Ferenc kuriai bírót letartóztatták, kiszabadítása érdekében mindent elkövetett és családjának erkölcsi és anyagi támogatását is felajánlotta.

A tanuk azt állítják, hogy a kommunisták nem is voltak iránta bizalommal s ez volt az oka, annak, hogy a népbiztosság Büchler, a későbbi vádbiztos személyében melléje is ellenőrt állított.

A vizsgálat első szakában a panaszlottnak az a ténykedése látszott kifogásolhatónak, hogy a kir. Curia alkalmazottainak munkabér osztályokba való sorozását saját elnöklete alatt két

¹⁹ VII.1.b. 40. 9/1920 Debreczy Géza.

hivatalsszolgával együtt végezte, s hogy a vöröshadseregbe való tömeges belépés céljából a bírákhoz lelkesítő beszédet intézett.

A vizsgálat kiegészítése során ez a két kérdés is a panaszlott javára nyert tisztázást.

Dr. Mendelényi László elnöki tanácsos vallomása szerint a munkabér osztályokba való sorozást a kiadott rendelet értelmében a hatóság bizalmi férfiainak közreműködése mellett kellett elvégezni, miután azonban a bírák egyike sem töltött be ilyen bizalmi állást s viszont visszásnak látszott, hogy a bírák sorozásában a kezelő és szolgaszemélyzetből választott bizalmi egyének vegyenek részt, a tanu tanácsára a panaszlott készséggel vállalkozott a kérsésnek olyatén megoldására, hogy a bírák sorozásába a bizalmiak be ne vonassanak.

De nem kifogásolható a panaszlottnak a vörös hadsereg szervezése alkalmából tanusított magatartása sem, mert megállapítást nyert, hogy a panaszlott az összehívott gyűlésen csak a kiadott rendelettel reá kötelezett formának kívánt eleget tenni, de nem tanusított oly tulbuzgóságot, amely arra mutatna, hogy minél nagyobb számú jelentkezőt akart volna elérni s hogy e cél érdekében tisztességtelen eszközökhöz folyamodott volna.

A panaszlott ténykedése legszigorubb megítélés mellett sem tüntetvén fel a fegyelmi vétség alkotó elemeit, a fegyelmi eljárás megszüntetését találtam indítványozandónak.

Ennélfogva törvényes vád hiányában a panaszlott kir. törvényszéki bíró fegyelmi eljárását meg kellett szüntetni.”²⁰

1921. május 18-án a budapesti királyi ítélőtábla vétkesnek mondta ki az 1871. évi VIII. tc. 20. § b) pontja alapján, ezért feddésre ítélte Kejzlár Gyula budapesti királyi törvényszéki bírót. Az indokolásból megismerhető, hogy a nevezett bíró többi bírótársa előtt több alkalommal nyilvánította ki rokonszenvezését a kommunizmus iránt.

„A bíró a Közalkalmazottak Országos Szövetségébe is belépett, erről felhívást bocsátott ki, hogy a bírótársai is lépjenek be. A bíró a május elsejei felvonulásra is felhívást tett, utalva arra, hogy aki nem jelenik meg, azt szigorúan számon kérik, ez a bírótársaira nézve súlyos megalázást jelentett. Azonosította magát a kommunista eszmékkal abban a tekintetben is, hogy a bíróságok működésére nem lesz szükség, ezért a bíráknak új foglalkozást kell találniuk. „terhelt ténykedésével igen súlyosan megsértette a birói állás dekorumát.”²¹

Az ítélet nem lett jogerős, mivel Kejzlár fellebbezett, azonban a Királyi Curia 1921. szeptember 17-én az elsőfokú ítéletet helybenhagyta. Az indokolás a következő:

„A m. kir. Kuria kisebb fegyelmi tanácsa annak kiemelése mellett, hogy vádlott terhére a botrányos magaviselet mérvét illetőleg legsúlyosabb beszámítás alá esik a vádlott által szövegezett „felhívás” ama tartalma, melyszerint Magyarországon a proletárdiktaturát megelőzőleg osztályigazságszolgáltatás osztálytörvények szerint volt gyakorlatban, az elsőfoku fegyelmi bíróság ítéletét indokainál fogva hagyta helyben.”²²

²⁰ BFL. VII.1.b. 39. Fgy. 2/1920. Fenes Ferenc.

²¹ BFL. VII.1.b. 39. Fgy. 5/1920. Kejzlár Gyula.

²² uo.

A Budapesti Királyi Ítéltábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1920. november 27-én Farkas Jenő marczalli királyi járásbíró ellen tett fegyelmi ügyben felmentette. A bíróság a következő tényállást állapította meg.

A vád szerint a kaposvári szociáldemokrata párt vezetősége felháborodott azon, hogy a hatalmon lévő Károlyi-kormány a lemondott főispán helyére nem szociáldemokrata érzelmű személyt nevezett ki. 1919. március 10-én Somogy vármegye székházát katonákkal szállták meg, a megyeház bejárata elé gépfegyvert állítottak, az épület homlokzatára pedig az „*éljen a szociálista direktorium*” feliratot tűzték ki. Ezt követően a vármegyei tisztségviselőket összehívták és tudatták velük, hogy a törvényes megyei hatóságok fölé három tagú direktóriumot neveztek ki, átvéve ezzel ténylegesen is a hatalmat.

Elképzelték, hogy a vádlott a szociáldemokrata párt erőszakos hatalomátvételét és a törvényes rend megdöntését csak lesből láthatta, de a vármegyei gyűléstermébe mégis felment és az ott elhangzott beszédek végighallgatta. Még ha arra vonatkozóan nincs is bizonyíték, hogy a szociáldemokrata párt vezetőségével előzetes egyeztetést követően csatlakozott volna a megyeházán megjelent erőszakos csoportokhoz, a vádlott megjelenése és a gyűlés iránti érdeklődése arra szolgáltatott gyanút, hogy a vádlott a szocialista párt vezetőségének erőszakos cselekedeteivel egyetért, ezáltal a bírót megillető tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált.

„Figyelemmel végül a [...] tanúkkal bizonyított azon tényre, hogy vádlott a proletárdiktatura kitörésével is csak hazafias egyénekkel érintkezett, a kommunistákat a legnagyobb indulattal elítélte és személyes szabadságának veszélyeztetésével ellenforradalmi tanácskozásokon vett részt és ilyeneket saját lakásán is tartott, a kir. ítéltábla tényként állapítja meg, hogy vádlottnak a kaposvári vármegyei házában a szociáldemokrata vezetőség által egybehívott gyűlésen történt, egyébként is véletlen megjelenésből vádlott hazafias érzületére hátrányos következtetés nem vonható-, ez okból vádlottat a terhére rótt vétség vádjá és következményeinek terhe alól felmentette.”²³

3.3. A hivatali vétség tényállása

A hivatali vétség az 1871. évi VIII. tc. 20. § a) pont szerinti törvényi tényállás volt.²⁴ A következőkben az e tényállás szerinti jogeseteket mutatom be.

1891. április 29-én a Budapesti Királyi Főügyészség indítványozta Szlamka István selmecebányai járásbíróval szembeni fegyelmi eljárás mellőzését. Az indítvány indokolása a következő:

„1890 Aug. 25-én 905/B szám alatt első bírói ítélettel eldöntött bűnügy, -melyben Richter Ede 1890 Szeptember 4-én [...] szám alatt fellebbezési indokokat nyújtott be, - a nevezett aljárásbíró asztaláról többi elintézetlen ügyei közül nyomtalanul eltűnt, - s az 1890 Deczember hóban eszközölt szorgos kutatás daczára sem volt feltalálható. –

²³ BFL. VII.1.b. 39. Fgy. 48/1919. Farkas Jenő.

²⁴ Vö: HOMOKI-NAGY Mária: *Történetek a Szegedi Törvényszék működéséről*. In: A Szegedi Törvényszék története. IV. rész HOMOKI-NAGY Mária-PÉTERVÁRI Máté-VARGA Norbert: Fejezetek a Szegedi Törvényszék 150 éves történetének joggyakorlatából. Szeged, 2019. 5-19.

A [...] vizsgálat alá vett aljárásbírónak azon állítását, hogy a kérdéses ügy [...] a hivatalos szobájában volt asztaláról a többi elintézetlen ügyek közül az ő hibája nélkül ismeretlen kezek gonosz közreműködése folytán veszett el, -meg nem czáfolta, - minthogy továbbá a vizsgálat azt derítette ki, hogy a járásbíróság helyiségei a szolga személyzet erkély rácánál fogva állandó őrizet alatt nem állottak, és hogy a helyiségi viszonyok általában olyanok voltak, hogy ama fölvetést, miszerint a kérdéses [...] idegen kézi eltüntethette, -kizártnak venni nem lehet: Ezeknél fogva nem lehetvén azt bizonyítottnak venni, hogy a kérdéses bűnügy Szlomka István albíró hibájából veszett el, - a további eljárás és vizsgálat beszüntetését kellett indítványozni.”²⁵

A következő forrásban szintén a fegyelmi eljárás megindítását mellőző indítványt tett a főügyész Szűcs Sámuel elmondása alapján 1890. november 20-án a királyi járásbírószágon vádlottként jelent meg, ahol a királyi aljárásbíró védelme előterjesztése közben megakadályozta és megfenyegette, hogy ha még egy szót szól fogházba veti. A bíró nyilatkozatából, azonban az derül ki, hogy a panaszlót nem védelme előterjesztése közben akadályozta meg.

„Kénytelen volt a bíróság előtt való tiszteletlen és rakanczátlan magaviselete miatt rendre utasítani, kitűnt továbbá a nyilatkozatból, hogy a panaszlót Pozsony város rendőrsége erkölcsi bizonyítványában akkép jellemzi, hogy »mint igen rakonczátlan és veszekedő természetű ember ismeretes«, végül kitűnt, hogy a kir. ítélőtábla a panaszlat által a panaszlóra lopás vétsége miatt mért egy havi fogház büntetést 2 hónapra felemelte. -

A most említett adatok elég világosságot derítvén arra, hogy id. Szűcs Sámuel panaszkodásának alaptalan volta felismertethessék és eléggé bebizonyítván, hogy a panaszlattal a panaszló viselkedésének megítélésében kiméletlenség vagy hatalmaskodó ellenszenv nem vezérelte és így tehát őt semmiféle kötelezettségszegés nem is terheli: a fegyelmi eljárásnak vizsgálat rendelése nélkül leendő mellőzését kellett indítványozni.”²⁶

A következő forrás az 1900. április 11-én kelt, Bodányi László ráczevei albíróval szembeni főügyészégi fegyelmi panasz. Az indítvány szövege a következő:

„A pestvidéki törvényszék elnöke által az Orosz Károly s tsa bűnügyében Bodányi László ráczevei albíró [...] az 1871: VIII. t. cz. 20. § a. pontjában meghatározott fegyelmi vétséget követte el az által, hogy egy bűnjelként lefoglalt tehén és borju kiadása iránt 1898: július 6-tól 1898 évi november hó 26-ig intézkedést nem tett, mi által 83 frt. 51. kr. tartási költség merült fel, melyet az államnak kellett megtéríteni.- Ennél fogva indítványozom, méltóztassék ezen fegyelmi panaszomat, -melyet a keresetösségi jog megállapítása végett teszek, Bodányi László ráczevei kir. járásbírószági albíróval az 1871: VIII. tcz. 39. §-a alapján nyilatkozattételével végett közölni, s annak beadása után az iratokat további indítványtétel végett hozzám áttenni.”²⁷

²⁵ BFL. VII.1.b. 1. Fgy. 18/1891. Szlamka István.

²⁶ BFL. VII.1.b. 68. 19/1891. Winckler István.

²⁷ BFL. VII.1.b. 8. Bodányi László.

Mivel a bíró a kárt saját költségén megtérítette, ezért az ügyészség 1900. május 30-án indítványozta a fegyelmi eljárás mellőzését:

„A mulasztás pedig melyből a kár eredt, olyan csekély, hogy a kárnak önkéntes megtérítése után fegyelmi büntetés alá nem vonható: ennél fogva fegyelmi panaszomat visszavonom.”²⁸

A Budapesti Királyi Ítéltábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1931. május 9-én ítéletében vétkesnek mondta ki az 1871. évi VIII. tc. a) pontjában Árvay Géza budapesti központi királyi járásbírói alelnököt, ezért őt a bíróság feddésre ítélte. Az indokolásból a következő tényállás ismerhető meg.

Singer Ernőné felperes Singer Ernő alperes elleni perben a budapesti királyi. törvényszék, mint fellebbezési bíróság az elsőfokú bíróság ítélete ellen bejelentett fellebbezés következtében az 29. Pf. 1637/1930/6. sz. végzésben a bizonyítás kiegészítését rendelte el és az ennek során teljesítendő tanúkihallgatásokat az elsőfokon eljáró királyi járásbírói bíróságnak hagyta meg. A járásbírói bíróság elnöke azonban, akihez az elsőfokú ítéletet hozó bíróhoz a megkeresés teljesítésének elintézése végett az ügy visszakérült, ennek a meghagyásnak a teljesítését megtagadta és az iratokat további megfelelő eljárás végett visszaterjesztette a budapesti királyi törvényszékhez, azzal az indoklással, hogy

„[A] Pp. egyik alapelve a közvetlenség, amelyből folyik, hogy a bizonyítást és így a tanúkihallgatást is a perbírói bíróság a szóbeli tárgyalás folyamán veszi fel. E szabály alól a Pp. 289. § 3. pontja költségkiméltetés – majd a Pp-nek, helyesebben az ezt kiegészítő 1925. évi VIII. t.c.-nek 10. §-a a fellebbezési bíróság idejének kiméltetés szempontjából az ott írt kivételeket engedi meg. Ez utóbbi §. szerint azonban az ítélkező bíróság a tanúk kihallgatását csak a székhelyen lévő kir. járásbírói bíróság területén kívül biztatja megkeresett bíróra, mert az igazságügyi bizottság indokai szerint abban az esetben, ha a tanúnak ugyanis a törvényszék székhelyére kell jönni, nem indokolt, hogy a tanukat ne a székhelyen lévő ítélőbírói bíróság hallgassa ki. Ezek szerint a kir. törvényszék 6. sorszámu határozata a Pp. alapelvével, illetve a törvényhozó akaratával ellentétes, így a törvényt sérti és ezért azt a kir. járásbírói bíróság nem fogadhatja.”²⁹

A budapesti királyi törvényszék, ezért az eljáró királyi járásbírói bíróságot egyenesen utasította a meghagyás teljesítésére. Azonban a nevezett járásbírói bíróság alelnök a meghagyás teljesítését ismét megtagadta. Az iratokat a törvényszékhez visszaküldte, a Pp. 17. §-a értelmében a megkeresés teljesítése, illetve annak megtagadása felől a királyi ítéltábla határozhat. A királyi ítéltábla kimondta, hogy a járásbírói bíróság a törvényszék fellebbezési tanácsának bizonyítás felvételét elrendelő végzésében foglalt megkeresés teljesítését meg nem tagadhatta és ezért utasította a járásbírói bíróságot a fogadhatóságra. A nevezett alelnök ugyanezt az eljárást követte el egy másik ügygel kapcsolatban is. Ezért e két ügy tekintetében indult vele szemben a fegyelmi eljárás. A bíróval szemben nem lehet jóhiszeműséget megállapítani, mert makacsul kitartott álláspontja mellett és szembe ment a felsőbb bíróság álláspontjával. Az ügy a terhelt részéről tett fellebbezés folytán, nem vált jogerőssé. A Kúria döntésével az elsőfokú fegyelmi

²⁸ uo.

²⁹ BFL. VII.1.b. 66. 55/1930. Árvay Géza.

bíróság döntését részben helybenhagyta, a büntetés kiszabását megváltoztatta az 1871. évi VIII. tc. 22. § a) pontja alapján rosszallásra ítélte. Az indokolás a következő:

„A jogsegély általános fogalmából ered ugyanis az 1911: I. t.c. 15. §-ának parancsoló szabálya, hogy a megkeresés teljesítését megtagadni nem szabad. Ez általános szabály alól a törvény kifejezetten csak két esetben enged kivételt, amikor a megkeresést viszont meg kell tagadni: a / ha a cselekmény tiltó törvénybe ütközik, b/ ha az megkeresés útján egyáltalában nem teljesíthető. E szerint ahhoz, hogy a megkeresés megtagadható legyen, a foganatosítani kívánt cselekménynek kell tiltó törvénybe ütköznie lenni.”³⁰

A Budapesti Királyi Ítéltábla 1937. március 13-án Batory Gábor sárbogárdi királyi járásbíró 44 rendbeli vád alapján, vétkesnek mondta ki az 1936. évi III. törvénycikk 5. § 1. pontja alapján, ezért őt a bíróság 200 pengő pénzbírságra ítélte. A 17 oldalas indokolást összefoglalva sorolom a tényállási pontokat: a terhelt a kihirdetett ítéleteket csak hónapokkal később foglalta írásba, azonban a tárgyalási naplóban mégsem a valós dátumot tüntette fel, illetve számos esetben az ítélet írásba foglalását a tárgyalási naplóban fel sem tüntette, valamint a tárgyalási naplót hibásan vezette, a jegyzőkönyvet számos esetben nem írta alá, az eljárásban résztvevő személyek adatai nem kerültek jegyzőkönyvezésre, a terhelt nem írta alá a jegyzőkönyvet.

A fegyelmi bíróság nagyfokú felületességből, hanyagságból és mulasztásokból eredő súlyos szabálytalanságokra hívta fel a figyelmet. A körülményeket tovább súlyosbította, hogy a tárgyalási napló észrevételek rovatába valótlan adatokat jegyzett be annak érdekében, hogy a kötelezettség-szegéseket leplezze. A valótlan adatokkal a felettes hatóságokat következetesen megtévesztette.

„A fegyelmi bíróság megítélése szerint terhelt ismertetett magatartásával hivatali kötelességét szándékosan és súlyosan megszegte, miáltal F.T. 5. §. -ának 1. pontja szerinti fegyelmi vétséget megvalósította. [...]

A büntetés kiszabásánál nyomatékos súlyosító körülményt képezett a vád tárgyává tett huzamos időn át elkövetett fegyelmi vétségek nagy tömege, egyes mulasztások súlyos volta, de legfőként a terhelt egyéniségét szomorúan jellemző s ítélőbíróhoz különösen nem méltó, s felettesei megtévesztésére irányuló szándéka.

Viszont enyhítő körülményként volt figyelembeveendő a terhelt büntetlen előélete, teljes beismerése és a szerencsétlenül alakult családi viszonyai folytán feldult lelki állapota.”³¹

³⁰ uo.

³¹ BFL. VII.1.b. 83. 2/1937. Batory Gábor.

3.4. A botrányos magaviselet tényállása

A törvényi tényállás szerint fegyelmi vétséget követett el, aki botrányos magaviselete miatt tiszteletre s bizalomra méltatlanná vált. Tehát e tényállás nagyfokú teret engedett a bírói mérlegelésnek, ezért a kutatott iratokban is változatos megítélés alá kerültek a jogesetek. Ezekben az ügyekben a bíró magánéletében tanúsított magatartása miatt indult fegyelmi eljárás.

Az első forrás Talabér István budapesti I.-III. ker. járásbírói albíró ellen tett panasz. Az 1900. július 4-én kelt ügyészi indítványból az alábbi tényállás ismerhető meg:

„Hoffer Mihály budapesti I.-III. ker. járásbírói albíró [...] fegyelmi panaszában azt állítja, hogy dr. Talabér István I.-III. ker. járásbíró a 9599/tk.99. számú kérvény elintézéséből kifolyólag azért, mert ő a járásbíró által hozott határozatot megváltoztatta: azt mondotta, hogy hamisítást követett el. [...] Hoffer Mihály a kérdéses határozatot önkényesen tényleg megváltoztatta, s így föltéve, ha bizonyítható volna is, hogy Talabér István hamisítással vádolta Hoffer Mihály albírót, fegyelmi vétséggel nem volna terhelhető, mert valódi tényt állított s habár a kifejezés nem tekinthető udvariasnak, de az még sem bír oly jelleggel, hogy annak alapján 1871: VIII. t.c. 20. § a. b.”³² - pontjába ütközne, ezért a fegyelmi eljárást mellőzését kérte.

A következő jellemző eset Werheim Gyula kecskeméti királyi járásbíró fegyelmi ügye. A Budapesti Királyi Ítéltábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1925. május 16-án vétkesnek mondta ki a terheltet, ezért őt bíróság feddésre ítélte és elrendelte más bíróságra való áthelyezését. A tényállásból megtudható, hogy Werheim Gyula és Papp Dezső ügyvéd, valamint Fekete József gazdálkodó 1924 karácsony első ünnepén mulatozni indultak.

„Egyik vendéglőből a másikba járva, borozva, kártyázva, tivornyázták át az éjszakát. Éjfél utáni 2 óráig a kecskeméti „Beretvás” kávéházban makaó játékot játszottak. Záróra után a vasúti vendéglőbe mentek, ahol hideg ételeket és sört fogyasztottak. Innen az Erzsébet falatozóba mentek, amely még zárva volt. Miután a helyiséget a vendéglős kopogtatásukra kinyitotta, bementek az intelligens közönség részére fenntartott különszobába, ahol 21-es kártyajátékot játszottak. Nagyban ment az ivás, nagyban a kártya. Terhelt nyereségben volt. Nyeresége körülbelül 3-4.000.000 koronára ment. Az Erzsébet falatozóban, ahol utoljára mulattak és ahol időközben egy közös ismerős, Bajkai Lajos is megjelent, kártyavita támadt terhelt és Papp Dezső között. E vita közben terhelt felugrott és Papp Dezső felé fordulva ennek édesanyját mélyen sértő trágár kifejezést használt. [...] Erre Papp Dezső felugrott és terheltet kétszer megütötte. A tettleges inzultus után terhelt távozott a különszobából, hol az incidens lefolyt, de egy negyedóra múlva visszajött és egy szomszéd asztalnál telepedett le.”³³

A tényállás szerint Papp Dezső kezét nyújtott a terheltnek békülés szándékából, aki ezt elfogadta és visszaült az asztalhoz. A terhelt nem ismerte be vétkeességét. A fegyelmi bíróság azonban a terhelt magatartását a fegyelmi vétség tényállásának minősítette, ugyanis a terhelt

³² BFL. VII.1.b. 8. Talabér István.

³³ BFL. VII.1.b. 51. 6/1925. Werheim Gyula.

a társadalmi állásához nem méltó, trágár, illetve sértő kifejezésekkel illette az ügyvéd édesanyját.

„Ezzel a magatartással provokálta a lefolyt botrányos jelenetet és okozójává lett annak, hogy Papp Dezső őt tetteleg bántalmazza. A botrányos, tetteleges inzultus körülményei még inkább indokolják a vétkesség megállapítását. Terhelt ugyanis birói állása és megletebb kora ellenére kocsmáról kocsmára járva átdőzsöli az egész éjszakát. Iszik és nagybani szerencsejátékba vesz részt, úgy hogy anyagi viszonyait meghaladó kártyadifferenciái merülnek fel. A botrányos jelenet után sem viseli magát lovagias gondolkozású és önérzetes férfihez illő módon. Ahelyett, hogy a helyszínről végleg távozva és kijózanodását bevárva gondolkozott volna, az őt ért súlyos sértés elintézése módján, visszatért ugyanabba a helyiségbe, ahol a tetteleges inzultus érte és ahol mulatozott az a férfi, aki őt tetteleg inzultálta. [...] Azonban az 1912. évi VII. t. c. 9. §-a alapján a hivatalból való áthelyezését el kellett rendelni, mert terhelt a történetek után jelenlegi székhelyén a bírót megillető tekintélyt többé nem élvezhetné s így közérdek, hogy jelenlegi állomáshelyéről áthelyeztessék.”³⁴

Az ítélet ellen a nevezett bíró, a következő fellebbezést terjesztette elő:

„Hiszen igaz, a hivatás magaslatán álló bíró éljen hivatásának és hivatalán kívül is tanusítson oly magaviseletet, amely a birói méltóságnak megfelel. De nem fordul-e elő soha bíró - különösen legényember – életében, hogy néha husból és vérből álló ember és akkor a Corpus Juris területén kívül álló szórakozást is keres? Megtorlandó cselekmény-e, ha egy Bíró kártyázik, holott vidéken ez a bevett szórakozási nemek közé tartozik uri emberek között? Nem. Ez nem bizalomra méltatlanná tevő magatartás. Akkor lenne az, ha bíró notorius kártyás lenne, notorius, züllött kártyásokkal, alacsonyrendű helyeken folytatná a játékot. De én előkelő földbirtokossal és ügyvéddel töltöttem egy, egyetlen egy estét, ezt csak nem lehet bűnömül felróni? [...] Nyugodtan bizom ügyemet a nagyméltóságu Fegyelmi Biróságra, amely, ha sujtja is a bűnös birákat, de meg is védi őket. Jellembe vágó, a birói talár tisztaságát rontó cselekményt el nem követtem.”³⁵

A Kúria 1925. október 17-én kelt ítéletében az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Az indokolás a következő:

„Vádlott bűnösségének megállapítása tekintetében különösen azért, mert vádlottnak tetteleges bántalmaztatásával végződött éjjeli kocsmái duhajkodás a birói tekintéllyel össze nem férő botrányos magaviselet fogalmát a m. kir. Kúria kisebb fegyelmi tanácsának meggyőződése szerint is kimeríti.

Az elsőfokú ítéletnek az 1912. évi VII. t.c. 9. §-ának alkalmazására vonatkozó rendelkezése pedig annál inkább helyben volt hagyandó, mert vádlott nőtlen s csak három év óta kecskeméti lakós, következésképp reá nézve a más székhelyre leendő áthelyezés nem jár olyan következményekkel, amelyek ennek az egyébként indokolt rendelkezésnek mellőzésére alapul szolgálhatnának.”³⁶

³⁴ uo.

³⁵ uo.

³⁶ uo.

A következő forrás szerint 1925. június 6-án kelt ítéletében, a Kúria a következő tényállítást állapította meg Szabó Ignác egri királyi törvényszéki bíró fegyelmi ügyében.

„A m.kir. Kúria kisebb fegyelmi tanácsa az elsőfokú fegyelmi bíróság ítéletében megállapított tényállást az ott felhozott bizonyítékok alapján szintén valónak fogadta el és úgy találta, hogy az elsőfokú bíróság helyes jogi okfejtéssel állapította meg vádlottaknak az 1871.évi VIII.t.c.20. §-ának b. pontja alá eső fegyelmi vétségben való vétkességet és hogy a bűnösségi körülmények kellő mérlegelésével a bűnösség fokával arányban szabta ki dr. Szabó Ignác vádlott fegyelmi büntetését.”³⁷

Szabó Ignác egri királyi törvényszéki bírót, az elsőfokú bíróság rosszallásra ítélte.

„Ezért az elsőfokú ítéletnek vádlottak fegyelmi vétkességét megállapító és dr. Szabó Ignác büntetését kiszabó rendelkezéseit megfelelő indoklásnál fogva helybenhagyta.

Ellenben a Lehoczky Márton vádlott bűnösségi körülményeinek szorgos méltatásával a m.kir. Kúria úgy találta, hogy ezt a vádlott a vele szemben már régebb idő óta csipkedő, gunyolódó modorral viselkedő dr. Szabó Ignácnak a Bálint János szőlőjében tett bántó élű megjegyzését az előzmények után joggal maga ellen irányzott célzatos sértésnek vehette, hogy vádlottársának vele szemben tanusított viselkedése miatt benne összegyülemlett keserűséget ez az újabb sértés még jobban fokozhatta és dr. Szabó Ignácnek a Korona vendéglő kertjében őt tovább izgató viselkedése és szóbeli nyilatkozatai, végül pedig az a kijelentése, hogy tekintse magát felpofozottnak, alkalmasak voltak Lehoczky Márton vádlottban a felháborodásnak nagy mértékben való felkeltésére, mihez képest a m.kir. Kúria az eset összes körülményeinek mérlegelésével arra a meggyőződésre jutott, hogy ez a bor hatásától amugy is felhevült, érzékenyebb természetű vádlott a dr. Szabó Ignác kihívó viselkedésétől felfingereltetve erős felindulásában ragadtatta el magát arra, hogy vádlotttársa ellen tettlegességet kövessen el. Mindezeket egybevetve az elsőfokú bíróság által felhozott enyhítő okkal és avval, hogy az eset bár nyilvános helyen, de alig néhány ember jelenlétében történt, -a m. kir. Kúria az elsőfokú bíróságnak Lehoczky Márton vádlott ellen megállapított büntetését vétkessége fokához képest aránytalanul súlyosnak tartotta és ezért az ítélet erre vonatkozó részének megváltoztatásával vádlott ellen a rendelkező részbeli büntetést szabta ki.”³⁸

A Budapesti Királyi Ítéltábla, mint elsőfokú fegyelmi bíróság 1938. április 30-án kelt ítéletében két vádpont alól felmentette Zubovich Artur budapesti I.-III. kerületi királyi járásbírót. Az indokolásból a következő tényállás³⁹ ismerhető meg. Az első vádpont szerint, 1936. június 30-án Zubovich Artur és Balázs Ferenc dulakodtak a királyi járásbíróság egyik tárgyalótermében, a dulakodás azzal ért véget, hogy Balázs Ferenc az ablakon keresztül kiugrott az udvarra. A második vádpont szerint, 1937. július 7-én a terhelt a Nemzet című napilap szerkesztőségében jelent meg, ahol a nadrágja zsebében tartott revolvere elsült.

³⁷ BFL. VII.1.b. 51. Fgy. 37/1924. Szabó Ignác.

³⁸ uo.

³⁹ Az ügyről bővebben: Történt-e revolveres lövöldözés egyik déli lap szerkesztőségében? Magyarország, 1937. július 8. 10.; Zubovici járásbíró ügyvédjének nyilatkozata. Zubovich járásbíró és egy tisztviselő párbajának hirdetés lett a befejezése. Kis Újság, 1937. július 27. 2.; Lovagias ügy. Az Este, 1937. július 11. 8. o.; Magyarország, 1937. július 27. 9.; Eljárás-megszüntetéssel végződött Zubovich dr. járásbíró ügye. Magyarország, 1937. augusztus 14. 10.

„Kétségtelen tényként állapítja meg a kir. ítélőtábla, hogy 1937. június hó 30.-án délután 3 óra tájában a budapesti I-III. kerületi kir. járásbíróság egyik földszinti tárgyaló termében dulakodás volt Balázs Ferenc és dr. Zubovich Artur között, amely dulakodás során Balázs Ferenc megzavarodottságában, félelmében a nyitott ablakon keresztül és az udvari villanylámpába kapaszkodva az udvarra való leereszkedésekor a homlokán sérülést szenvedett.- [...] a kir. ítélőtábla nem találta megállapíthatónak azt, hogy a tettelegesség kezdeményezője dr. Zubovich Artur volt.

Mindezek alapján a kir. ítélőtábla arra a megállapításra jut, hogy dr. Zubovich Artur 1937. június 30.-i magatartásával bírói állása tekintélyét se szándékosan, se gondatlanul nem sértette vagy veszélyeztette, és pedig annál kevésbé, mert azzal, hogy az ellene támadó Balázs Ferencet magától súlyosan ellökte, nem lépte túl az ítélőbíró mint minden más embert megillető jogos védelem határait, s nincs adat arra sem, hogy dr. Zubovich Arturnak a dulakodás folytán felgerjedt haragjától megijedve és megzavarodva fejvesztetten menekült az ablakon keresztül, ahelyett, hogy a be nem zárt ajtón át távozott volna.

Ami most már dr. Zubovich Arturnak a Nemzet szerkesztőségében tanúsított magatartását illetve magatartásának a bírói tiszt tekintélye szempontjából való értékelését illeti, a kir. ítélőtábla elsőbben is megállapítja, hogy a Nemzet 1937. július 4.-i számában megjelent »Miért ugrott ki a vámtiszt a törvényszék ablakán... « feliratu cikk jelentékenyen és pedig dr. Zubovich Artur hátrányára eltulozva közli a közte és Balázs Ferenc között lezajlott dulakodást, miért a mondott alkalommal ajtólezárás nem volt, mint ahogy nem volt »vad« verekedés, »valóságos boxviadal« sem és dr. Zubovich Artur sem sujtotta főbe egy székkal Balázs Ferencet és még hozzá úgy, hogy ez »a földszinti ablakon keresztül a fogház udvarára zuhant«.-

Dr. Zubovich Artur helyesen ismerte fel e cikket mint az abban közölt javarészükből valótlán adatoknál fogva az ő bírói állása tekintélyét sérteni alkalmas sajtóközleményt és mert [...] elbujtatva napvilágot látott helyreigazítást a kir. ítélőtábla sem találja olyan határozott cáfolatnak, mint aminőnek publikálását dr. Zubovich Artur e laptól joggal kívánhatta, a kir. ítélőtábla emberileg teljesen megérthetőnek tartja, hogy dr. Zubovich Artur izgatott lelkiállapotban volt akkor, amidőn a szerkesztővel dr. Berényi Sándorral tárgyalva a helyreigazító cikk módosítását kívánta.- [...] Nem vitás tény, hogy a dr. Zubovich Artur nadrágjának bal oldalzsebében tartott forgópisztoly a Nemzet szerkesztőségében elsült, amidőn dr. Zubovich Artur a dr. Berényi Sándortól való távozása után Gyarmati István altiszttel beszélgetett.-

A meghallgatott fegyverszakértő szakvéleményére támaszkodva a kir. ítélőtábla nem fogadja el dr. Zubovich Arturnak a revolver elsülése okára vonatkozó azt az előadását, hogy az ugyanazon zsebben tartott zsebkendő, vagy kesztyű rácsavarodhatott a pisztoly ravaszára és amidőn a zsebkendőt vagy a kesztyűt a zsebből kihuzta, a revolver ravasza megrándult és így sült el a pisztoly. [...] Tényként ennél fogva azt állapítja meg a kir. ítélőtábla, hogy dr. Zubovich Artur – aki jobbkezes s nem balkezes ember – a nadrágja bal oldalsó zsebében – tehát teljesen szokatlan helyen – tartott pisztolyát nagyfoku idegessége közben bal kezével erőteljesen megmarkolta, ez által annak visszahajlott ravaszára is nagy nyomást gyakorolt és a revolver elsült anélkül, hogy azt elsütni dr. Zubovich Arturnak szándékában állott volna. Emberileg menthető, ha felzaklatott lelki állapotában nem gondolt arra, hogy a balkezával megmarkolt pisztoly a ravasz visszahajlása folytán a szorításra el fog sülni. -

Ilyenképpen a kir. ítélőtábla a második vádpont tekintetében sem látja bizonyítottnak azt, hogy dr. Zubovich Artur magaviseletével birói állásának sértette vagy veszélyeztette volna s ezért őt az ellene emelt vádak alól felmentette.”⁴⁰

Az ítéletet 1938. október 22-én a Kúria helybenhagyta.⁴¹

A következő forrásból megtudhatjuk, hogy a Budapesti Királyi Ítélőtábla 1937. június 12-én Fogel Zoltánt budapesti királyi törvényszéki bírót 1936. évi III. tc. 5. § 2. pontjában vétkesnek találta, ezért őt a bíróság kétszázötven pengő pénzbírságra ítélte. Az ítélet indokolása a következő. A Pesti Napló, Pesti Hírlap, illetve több napilapban 1936. december elsején az apróhirdetések között a „házasság” rovatban az alábbi kishirdetés jelent meg:

„[B]udapesti törvényszéki bíró megnősülne. 39 éves, keresztény, kellemes megjelenésű legényember, hozzáillő hölgy /: vagy hozzátartozója /: bizalommal megírt részletes levelét »nem sokára táblabíró« jeligével főkiadó hivataltól megkapom”⁴²

A budapesti királyi büntetőtörvényszék elnöke tudomására jutott, hogy a királyi törvényszéki bíró Zubovich Antal, ezért a királyi törvényszék elnöke fegyelmi eljárást kezdeményezett vele szemben. A terhelt úgy nyilatkozott az eljárás egész lefolyása alatt, hogy a hirdetés közzétételében neki semmi része nem volt. Ugyanis a hirdetést Deák Miksa tette közzé, aki korábban üzletszerűen foglalkozott házasságközvetítéssel. A hirdetést Démuth Sándor kérésére tette közzé, aki a terhelt bíró nagybátyja.

„Állítja terhelt, hogy a hirdetés közzétételéről nem tudott, sőt a fegyelmi eljárás során Deák Miksa vallomásából megtudta, hogy a hirdetést nem is ő érdekében, de egy más házasulandó érdekében tette közzé. Amikor a hirdetésről tudomást szerzett, azon felháborodott és csupán nagybátyja ösztönzésére volt hajlandó arra, hogy egy, a hirdetésre levélben jelentkező, magát Bakonyi Piroskának mondó nővel Deák Miksa lakásán találkozzék. [...]

Amennyiben ugyanis Fogel Zoltán a hirdetés közzétételéről tényleg nem tudott volna, mindenekfölött valószínű, hogy a Bakonyi Piroskával való megismerkedés céljából kitűzött találkozón nem jelent volna meg. [...]

A hirdetés közzététele ugyanis jogáskörökben, de főként birói körökben nagy feltűnést, megütközést, sőt megbotránkozást keltett. A bírák abban a birói állás tekintélyének a súlyos megsértését látták. Már most Fogel Zoltán az által, hogy a hirdetés alapján jelentkezett nővel tárgyalásba bocsátkozott, azonosította magát a hirdetés szövegével, azonosította magát azzal a gondolattal, hogy egy bíró így is nősülhet és anyagi előnyért ennyire kompromittálhatja állásának tekintélyét.

A büntetés kiszabásánál nyomatékosan súlyosító körülményt képezett, hogy terhelt a közelebbi multban fegyelmileg büntetve volt, és azt a fegyelmi vétségét is a szerelmi téren való súlyos eltévelyedés útján valószínűsítette meg.”⁴³

⁴⁰ BFL. VII.1.b. 83. 4/1938. Zubovich Artur.

⁴¹ uo.

⁴² BFL. VII.1.b. 83. 8/1937. Fogel Zoltán.

⁴³ uo.

3.5. Büntetőper miatt indult fegyelmi ügyek

Amennyiben egy bíróval szemben büntetőper indul, akkor a hivatalból indult ellene fegyelmi eljárás. A dolgozat jelen pontján, ezekből az esetekből ismertetek néhány jellemző ügyet.

A Budapesti Királyi Főügyészség 1900. február 27-én a Budapesti Királyi Főügyészség a következő tényállást állapította meg Markó István vámosmikolai királyi járásbíróval szemben: Markó István párbajt vívott Kádár Kálmánnal szemben a „*vámosmikolai casinóban*”, mert Kádár Kálmán azt mondta róla, hogy „*hitvány, piszok, jellemtelen ember*”.

„Miután pedig Kádár Kálmán békés úton satisfactiot nem szolgáltatott neki: a társadalmi közfelfogás nyomása alatt erkölcsi jóhírneve érdekében kénytelen volt ellenfelével párbajt vívni, mely cselekmény miatt jogerősen három napi államfogházra ítéltetett.-

Ezen tényállásból nyilvánvaló, hogy Markó István oly cselekményt nem követett el, mely az 1871. VIII. t. cz. 20. 21 s 61. § 2. bekezdése értelmében fegyelmi vétségnek volna tekinthető: minélfogva ezen ügyben a fegyelmi eljárás megindítását nem indítványozom.”⁴⁴

A Budapesti Királyi Főügyészség 1913. október 21-én kelt indítványában Pozsgay Béla kiskőrösi járásbíróval szemben a fegyelmi eljárás mellőzését kérte. Az indokolásból a következő tényállás ismerhető meg:

„Pozsgay Béla kiskőrösi járásbíró mint vádlott szerepelt, a mennyiben a törvényszék vádta nácsa őt a Btk. 258. §-ba ütköző a 259. §-a szerint minősülő rágalmozás vétsége miatt mint társ-szerzőt vád alá helyezte a »Kiskőrös és Járása« című lap 1910. évi július hó 17-én kiadott számában Nyilttér rovatában megjelent sajtóközlemény alapján. Az esküdtbíróság Pozsgay Bélát az ellene emelt vád alól jogerősen fölmentette.

Most tehát az bírálendő el, hogy a bűnügy tényállása alkalmas-e arra, hogy Pozsgay Béla járásbíró ellen fegyelmi eljárás megindításának alapjául szolgáljon.

Pozsgay Béla járásbíró és Melczer Gyula főszolgabíró mint Bíró Dezső, Sáfáry Endre és Ugrik Kálmán megbízottai megbízójukhoz egy levelet intéztek, melyben kijelentik, hogy Erdély Lajossal szemben lovagias elégtétel vevésnek helye nincs, miért is azt ajánlják, hogy az illetékes bírósághoz forduljanak.

Pozsgay Béla ugyan elismerte, hogy ezt a levelet aláírta de nem volt tudomása arról, hogy az a »Kiskőrös és Járása« című lapban ki fog adatni.

Melczer Gyula ezt megerősíti és kijelentette az esküdtszéki tárgyaláson, hogy a levelet ő írta s Pozsgay Béla csak aláírta.

A levelet Bíró Dezső, Sáfáry Endre és Ugrik Kálmán adták ki a lapban, hozzáfűzve Erdélyi Lajosra nézve sértő tartalmu nyilatkozatukat.

Minthogy ezek szerint Pozsgay Béla járásbíró eljárásában az 1871: VIII. törvénycikk 20. §-ának a/ és b/ pontjába ütköző fegyelmi vétség tényálladéka föl nem ismerhető, az eljárás megindítása mellőzendő.”⁴⁵

⁴⁴ BFL. VII.1.b. 8. Markó István.

⁴⁵ BFL. VII.1.b. 30. 112/1913. Pozsgay Béla.

A következő forrás Metzke Károly fegyelmi ügye. A Budapesti Királyi Főügyészség 1914. március 24-én a fegyelmi eljárás mellőzését kérte. Az indokolás a következő: Metzke Károlyt a szentendrei királyi járásbíróság becsületsértés vétsége miatt 20 korona pénzbüntetésre ítélte, mert 1913. július végén, Visegrádon Proháczi Katalint arcon ütötte.

„A büntetés végrehajtását a bíróság a B.N. 1. §-a alapján felfüggesztette. Metzke Károly a büntető ügy tárgyalásán nem jelent meg.

A törvényszék elnökéhez beadott nyilatkozatában azt adja elő, hogy a kérdéses alkalommal Visegrádon szőlőjébe akart kimenni, s egy elvitt kulcs miatt cselédjét az utcán kérdőre vonván, Proháczi Katalin a cseléd ügyét megáéva téve panaszolt bíróval szemben kihívóan viselkedett, vele feleselt, mire panaszolt bíró őt arcul ütötte.

Metzke Károlylyal szemben e miatt a fegyelmi eljárás megindítása mellőzendő, mert érthető jogos felháborodásában cselekedett, a mikor a cselédjével fenforgó ügyébe illetéktelenül beleavatkozott Proháczi Katalint arculütötte, s mert az ügy büntető uton való elintézése után nincs ok a fegyelmi eljárás megindítására.”⁴⁶

Következő forrásból megismerhető, hogy Szűcs Ödön nyugalmazott budapesti VIII.-X. kerületi járásbíróval szemben, a Budapesti Királyi Ítéltábla 1925. május 29-én mellőzte a fegyelmi eljárást. Szűcs Ödönt a veszprémi királyi járásbíróság bűnösnek mondta ki hatóság előtti rágalmozás vétségében, mert Kerényi Andor veszprémi járási főszolgabíró a veszprémi királyi főügyészségnél feljelentette. Állítása szerint Kerényi a berhidai községi képviselőtestület 1917. és 1920. évben kelt névjegyzékét meghamisította. A vád azonban valótlán volt, ezért Szűcs Ödönnel szemben 600.000 K. pénzbüntetést szabtak ki. Az ítéletet a veszprémi királyi törvényszék helybenhagyta, a győri ítéltábla pedig a vádlott semmisségi panaszát elutasította, így az ítélet jogerőssé vált. A határozat indokolása a következő volt:

„Bűnvádi eljárásra vonatkozó iratokból, valamint az azokban csatolt egyéb iratokból megállapítható, hogy dr. Szűcs Ödön feljelentéseit a berhidai községi képviselőtestület névjegyzékeinek összeállítása körül őt -nézete szerint – ért, vélt sérelem feletti felindulásában tette meg. Megállapítható továbbá, hogy az 1920. évi névjegyzék összeállítása körül tényleg történt is szabálytalanság, nevezetesen a névjegyzék kiigazítása iránt szeptember hó helyett csak november hó végén és ekkor is csak a panaszolt feljelentése következtében történt intézkedés, amely mulasztás a vármegye alispánjához 3337/1919. szám alatt intézett jelentésben foglalt beismerés szerint éppen Kerényi Andor veszprémi járási főszolgabíró terhel, aki ellen dr. Szűcs Ödön egyik feljelentése irányult, ami a panaszolt jóhiszeműségét látszik igazolni.

Ilyen körülmények között a kir. ítéltábla dr. Szűcs Ödön magatartását kifogás alá esőnek találta ugyan, de nem minősíthette olyan botrányosnak, hogy ez által a nyugalmazott bírót megillető tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált volna és ezért a fegyelmi eljárás megindítását mellőzte.”⁴⁷

A budapesti királyi főügyészség 1926. július 6-án kelt indítványában Gedeon Alajos budapesti királyi törvényszéki bíróval szembeni fegyelmi eljárás mellőzését indítványozta. A tényállás

⁴⁶ BFL. VII.1.b. 30. 3/1904. Metzke Károly.

⁴⁷ BFL. VII.1.b. 51. 8/1925. Szűcs Ödön.

szerint Gedeon Alajos 1926. május 18-án a lakása előtt hangosan játszó gyerekeket csendre intette. Ezért a gyerekek a szemközti ház pincéjébe szaladtak, a bíró utánuk ment, hogy felírja a nevüket abból a célból, hogy az illetékes iskolai és rendőri hatóságoknak az utcai csendháborításoknak megakadályozása céljából jelentést tegyen. Amikor a pincéből kijött, Niemand Józsefné az egyik gyermek anyukája a következő szavakkal illette: „szemtelen, pimasz, csirkefogó, szemtelen piszok”. Ezért Gedeon Alajos becsületsértés vétsége miatt feljelentést tett. A büntető eljárás során Niemand Józsefné viszonyvázat emelt a bíróval szemben, mert az „közönségesnek” nevezte őt. Niemand Józsefnevel szemben a bíróság megállapította, hogy feltűnően durva és nyilvánosan elkövetett becsületsértés vétségét. Gedeon Alajossal szemben emelt vád alól felmentették.

„Nem merült fel semmi adat arra, hogy dr. Gedeon Alajos a bíróság által elbírált eset alkalmával oly botrányos magaviseletet tanusított, melynél fogva az őt, állásánál fogva megillető tiszteletre és bizalomra méltatlanná vált volna.”⁴⁸

Az indítvány alapján a budapesti királyi ítélőtábla 1926. szeptember 4-én kelt határozatával mellőzte a fegyelmi eljárást Gedeon Alajossal szemben.

Az alfejezet utolsó forrása Fayl Ivor fegyelmi ügye. A budapesti királyi főügyészség 1931. március 31-én Fayl Ivor balassagyarmati királyi törvényszéki bíróval szemben a fegyelmi eljárás mellőzését indítványozta. A tényállás a következő:

*„dr. Henrik budapesti ügyvédi magánindítványa alapján, a budapesti kir. büntetőjárásbíróságnál a Bvt. 20. §.-ába ütköző 2 rendbeli hatóság előtti rágalmozás miatt azért volt büntetőeljárás folyamatban, mert a budapesti ügyvédi kamara választmánya, mint fegyelmi bíróság előtt, a nevezett ügyvédet az 1928. évi július hó 3-ik napján 1930. F. 81. szám alatt, majd az 1930. feljelentésében fegyelmi vétség elkövetése kellő ténybeli alap nélkül, gondatlanul vádolta és vádjá nem bizonyult valónak, amennyiben a fegyelmi bíróság dr. Henrád Henrikkel szemben a fegyelmi eljárást jogerős határozattal mellőzte. A budapesti kir. büntetőjárásbíróság azonban 1930. évi november hó 24-én hozott [...] ítéletével dr. Fayl Ivort a vád alól [...] felmentette, mert bizonyítási eljárás eredményeként azt állapította meg, hogy a fegyelmi feljelentésben foglalt vádaknak mindenben meg volt a kellő ténybeli alapja és így a vádlottat a feljelentés megtételénél gondatlanság sem terheli. A feljelentés megtétele által tehát nem követett el bűncselekményt.”*⁴⁹

A fegyelmi ügyekkel kapcsolatban voltak olyan levéltári források, amelyek egyik törvényi kategóriába sem sorolhatóak be. Ilyen volt például Wámoscher Endre ügye. A budapesti királyi főügyészség 1929. október 23-án a fegyelmi eljárás mellőzését indítványozta Wámoscher Endre budapesti királyi büntető-járásbíróval szemben. A tényállás szerint a nevezett bíró előtt 1929. május 4-én 10 órára volt kitűzve csalás büntettének tárgyalása. Azonban a tárgyalás megnyitása után az ügyészség a vádat ejtette, ezért a bíró a büntető eljárást megszüntette. Az ügy sértettje, ezt sérelmezte, ugyanis ő nem jelent meg a kitűzött időpontban, azonban 1 órával később megjelent, de ekkor már nem találta a tárgyaló helyiségben a bírót. Ezért fegyelmi eljárást terjesztett elő.

⁴⁸ BFL. VII.1.b. 53. 26/1926 Gedeon Alajos.

⁴⁹ BFL. VII.1.b. 67. 18/1931. Fayl Ivor.

„Megállapítható ugyanezen alapon a panaszos által különösen sérelmezett arra a körülményre vonatkozólag, hogy panaszlott a kitűzött határnapon délelőtt 11 órakor nem volt a tárgyalóteremben, hogy a jelzett időben panaszlott a tárgyalásaival végzett s ezért a tárgyalóteremből az attól külön elhelyezett dolgozószobájába ment. A panasznak ezekből kitűnőleg semmi elfogadható alapja nincs és a panaszlott bírónak panasz tárgyává tett intézkedése törvényszerűségéhez sem fér kétség.”⁵⁰

Ide tartozik Lenk Hugó erzsébetfalvi királyi járásbíró esete is, akivel szemben a Budapesti Királyi Főügyészség 1913. december 8-án indítványozta, hogy Schulhof Márton panaszát, aki a nevezett bíró előtt egy polgári perben tanúként volt jelen a bíróság utasítsa el.

„Schulhof Márton [...] mikor tanudijat kért, a bíró kijelentette, hogy tanudij neki nem jár. Erre ő a folyosóra távozott s másoknak elbeszélte, hogy tanudijat nem kapott, Dr. Lenk Hugó járásbíró kijött a szobájából, s azt mondta a hivatalsszolgáknak, hogy: »hol ez a zsidó«, »vezesse ki ezt a zsidót«.

Dr. Lenk Hugó járásbíró nyilatkozatában azt adja elő, hogy panaszos a hivatalos szobából távozva, künn a folyosón lármázott s hangosan méltatlankodott azért, hogy tanudijat nem kap. Miután a láрма a tárgyalást zavarta, s a hivatalsszolgának ismételt cseppet, kilépett az ajtón a folyosóra, s utasította az éppen szembe jövő Nolváry István szolgát, hogy vezesse ki, s miután a szolga a panaszos mellett álló embert érintette meg, az ajtóból rá szólt, hogy: »nem azt, hanem azt a kis zsidót«.

Fried József ügyvédjelölt is megerősíti panaszolt járásbíró nyilatkozatában előadottakat.

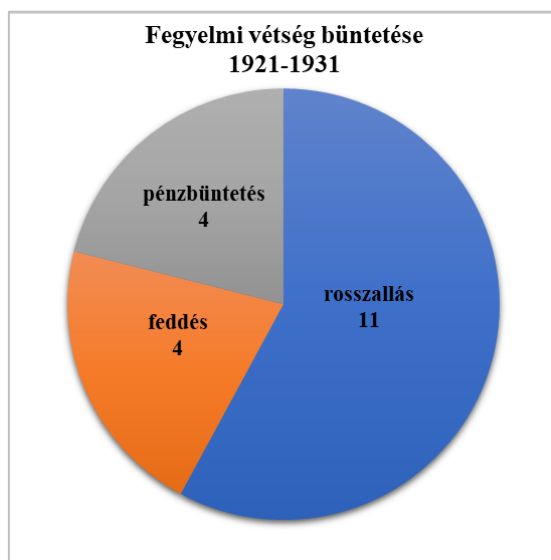
Ez a tényállás fegyelmi eljárás megindítására alapul nem szolgálhat, mert fegyelmi vétség fenn nem forog.

Panaszlott bíró a tárgyalás rendje érdekében el akarta távolítani a folyosón kiabáló panaszost, s erre adott utasítást a szolgának. Hogy a megjelölésnél, mikor a szolga máshoz fordult, ezt a kifejezést használta, »azt a kis zsidót« ez nem tekinthető sértő megjelölésnek, mert egyrészt semmiféle sértő jelzést maga panaszos sem állít, másrészt pedig elfogadható panaszlott bíró az a védekezése, hogy a szolgának -egyiket sem ismervén név szerint- ily módon akarta megjelölni, hogy a kisebb termetű zsidó lármázott.”⁵¹

⁵⁰ BFL. VII.1.b. 63. 34/1929. Wámoscher Endre.

⁵¹ BFL. VII.1.b. 30. 155/1913. Lenk Hugó.

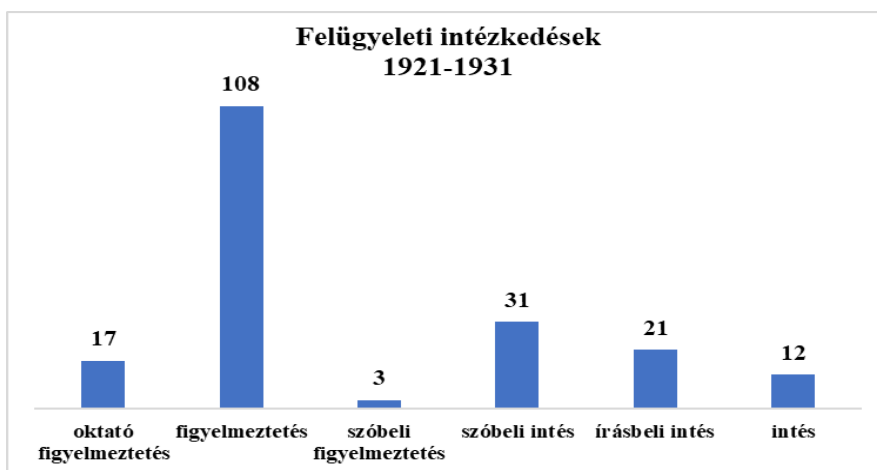
3.6. A fegyelmi vétség büntetési nemei

(Szerk.: a Szerző)

Az 1871. évi VIII. tc. 22. § a következő büntetési nemeket kellett alkalmazni fegyelmi vétség esetén: rosszallás, feddés, pénzbüntetés, hivatalvesztés. Az 1936. évi III. tc. 8. § alapján pedig a következő büntetési nemek szerepeltek: feddés, pénzbírság, hivatalvesztés. Tehát a rosszallás, mint büntetési nem kikerült az új szabályozásból, ennek oka, hogy az azonos erkölcsi tartalom miatt a feddés büntetési nemével összeolvadt.⁵²

A kördiagramon a budapesti királyi ítélőtáblai fegyelmi és felügyeleti büntetések (1921-1931) naplója alapján készült.⁵³ A naplóban 205 bíró fegyelmi, felügyeleti eljárását rögzítették. Fegyelmi vétséget 19 esetben állapítottak meg jogerősen, a többi esetben felügyeleti eljárás keretében intézkedést szabtak ki, amelyet az alábbi táblázatban személtetek.

⁵² 1936. évi III. törvénycikk indokolása a kir. ítélőbírának és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi felelősségéről, áthelyezéséről, és nyugdíjazásáról, továbbá a kir. bírósági és kir. ügyészségi tisztviselők fegyelmi felelősségéről (a továbbiakban: 1936. évi III. tc. indokolása).

⁵³ BFL. VII.1b. 91. kötet ítélőtáblai fegyelmi és felügyeleti büntetések (1921-1931). A fővárosi levéltárban a budapesti királyi ítélőtábla tárgyalási naplója is megismerhető. Lásd bővebben: VII.1.b. 92. kötet ítélőtáblai fegyelmi ügyek tárgyalási naplója (1938-1941).

(Szerk.: a Szerző)

Az általános bírói ügyviteli szabályzat, vagyis a 4291/1891. I.M.E. rendelet 86. § 1-13. pontja határozta meg a felügyeleti intézkedéseket,⁵⁴ amelyekre a fegyelmi eljárás mellőzése, megszüntetése esetén kerülhetett sor a csekélyebb fokú felügyeleti eljárásra, kisebb fokú szabálytalanság esetén.

Például a Szolnoki királyi törvényszéki elnök 1931. október 9-én Tamás Géza törökszentmiklói királyi járásbíróval szemben szóbeli intésben részesült. A tényállás szerint a fegyelmi ügyben a bíróság az eljárást jogerősen megszüntette, azonban csekélyebb felügyeleti hatáskörbe utalta. A járásbíró az előtte lévő ügyben az időben benyújtott fellebbezést feltűnő késedelemmel, csak 8 hónap elteltével terjesztette fel, illetve 1930. március 17-én kihirdetett ítéletet csak december 2-án adta ki az irodába.

„Az ítélet késedelmes írásbafoglalását és a felterjesztés késedelmes felterjesztésének okát nem csupán a nevezett kir. járásbíró késedelmes magatartásának, hanem annak is kell tulajdonítani, hogy a bíróságok az ügyek gyors elintézési kötelezettségüknek az ügyforgalom köztudomású állandó emelkedése mellett megfelelni nem mindig képesek.”⁵⁵

A fegyelmi büntetést a törvény a vétség nagyságához és ismételtségéhez, valamint az abból származó hátrányokhoz képest az illetékes fegyelmi bíróság saját belátása szerint határozta meg. Amennyiben újabb fegyelmi büntetés alá nem vonták az adott személyt, akkor a rosszallás egy év után, a feddés két év után, a pénzbeli büntetés pedig három év után erkölcsi hatályát veszti. A pénzbüntetés az illető hivatalnok egy évi fizetésének egy harmadát nem haladhatta meg. Kutatásom során a legmagasabb pénzbüntetési tételt Fáy Ivor⁵⁶ a Budapesti Királyi Büntető Törvényszék tanácselnöke kapta 1000 pengő tételben.

Előfordult olyan eset is, hogy az 1912. évi VII. tc. 9. § alkalmazták, amely alapján:

„A fegyelmi bíróság, ha az igazságszolgáltatás érdekében szükségesnek találja, fegyelmi vétség megállapítása nélkül is elrendelheti, a fegyelmi eljárás szabályainak teljes betartása mellett, hogy az ítélőbíró székhelyéről addigi állásának megfelelő bírói állásra az igazságügyminister által kijelölendő más bírósághoz áthelyeztessék. A fegyelmi bíróság jogerős határozata alapján az ítélőbíró az igazságügyminister helyezi át. Az igazságügyminister az áthelyezést a jogerős határozatnak az igazságügyministerrel közlésétől hat hónap alatt foganatosítja. Az átköltözés költségét fegyelmi vétség megállapítása esetében a bíró viseli.”

1936. évi III. törvénycikk egyik újítása volt, hogy a fegyelmi eljárást minden esetben felügyeleti vizsgálat előzte meg. A törvény indokolása szerint, a felügyeleti eljárás célja a fegyelmi eljárás egyszerűsítését és áttekinthetőségét szolgálta. A felügyeleti vizsgálat feladata a fegyelmi eljárás elrendelésének kérdésében a döntéshez szükséges ténykörülmények és bizonyítékok

⁵⁴ MARSCHALKÓ János: *A bírósági ügyvitel szabályai. Az új büntető ügyvitel szabályaival kiegészített második kiadás.* Budapest, 1900. 66-69. o.

⁵⁵ BFL. VII.1.b. 67. 1/1931. Tamás Géza.

⁵⁶ VII.1.b. 91. kötet.

feltárása. Az eljárás egyszerűsítésére irányuló rendelkezések feleslegessé teszik a külön fegyelmi vizsgálatot és vizsgálóbiztos kiküldését, emellett biztosítják azt, hogy az ügy a lehető legrövidebb idő alatt a fegyelmi bíróság döntése elé kerüljön.⁵⁷

7. Összegzés

Dolgozatomban a bírói hivatás fejlődéstörténetéhez, a bírák szolgálati viszonyának fontos részkérdéseinek értelmezéséhez szolgáltatam az eddigi szakirodalomban nem elemzett forrásokat. A vizsgálati módszerem jogtörténeti jellegű, a vizsgált tárgykör, a kutatási időszak és a kiválasztott forrásbázis is ezt igazolja. Az igazságszolgáltatás csúcsán elhelyezkedő jogász hivatás történetét 1890 és 1938 közötti időszakban vizsgáltam, mert ebben a periódusban történtek azok az alkotmányos jelentőségű reformok, amelyek az igazságszolgáltatást polgárosították, és a bírói hivatást igazi professzióvá tették. A dolgozat forrásbázisát jelentős részben feltáratlan és feldolgozatlan levéltári anyagok képezik. Ezen túl a releváns szakirodalmat is nyomon követtem. Dolgozatom zárásaképp a bírói talár tervezetéről készült képet csatolok, amely képileg szimbolizálja és tartalmilag is jól érzékelteti a bírói hivatás fontosságát és koroktól független jelentőségét.

(HONTI Nándor: A bírói talár. Igazságügyi minisztérium pályázat nyertes terve. 1913.)⁵⁸

⁵⁷ 1936. évi III. tc. indokolása.

⁵⁸ A bírói talárról: BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *Talár vagy díszmagyar? Adalékok a bírói uniformis történetéhez*. Szekszárd Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar. 2016; BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *A talár - a bírói hivatás jelvénye*. Kúriai döntések, Bírósági Határozatok, 2017, 65. évf. 8. szám.